

Nr 403.

Av herr **Hildebrand**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande omläggning av första kammarens sammansättning.

I. Inledning.

Rösträttsfrågans historia rullar upp en brokig mångfald av hugskott och förslag av mycket växlande värde. Åsikterna ha stått hårt emot varandra på vänster- och högerhåll. När till sist en lösning, sådan man på vardera sidan helst önskade den, ej syntes genomförbar, utvidgade högern rösträttsfrågan till en representationsfråga, i riktig uppfattning av att även första kammaren borde reformeras samtidigt med den andra, för att den ej skulle förlora i inflytande och så småningom alldeles skjutas undan. På denna väg kom man fram till 1907—09 års författningsreformer.

Det är ganska naturligt, att någon enighet i uppfattningen av förändringarnas betydelse för vår författnings utveckling ännu ej uppnåtts — vi stå ju ännu allt för nära vad som då timade, och många se fortfarande på det uppnådda resultatet ur synpunkter från de hetaste stridsdagarna.

För egen del trodde jag då och tror fortfarande, att de genomförda ändringarna beträffande första kammaren hava länt densamma till gagn. En bredare grund lades för den och därmed stärktes dess ställning inom författningen. Till stöd för denna min uppfattning tillåter jag mig åberopa två vittnen, vilkas utsagor torde böra tillmätas ett objektigt värde. Den ena är professor Kjellén, som helst önskat en annan lösning än dubbelproportionalismen. Han säger i sin bok *Rösträttsfrågan* (Stockholm 1915, sid. 173) bl. a.:

»Det var således i full och medveten avsikt att söka bygga F. K. 'fastare och djupare i folket' (statsminister Lindman i F. K. 10 maj 1907) och hindra

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 4 saml. 177 häft. (Nr 403).

den att 'förlora känningen av den nya A. K.' (justitieminister Petersson i statsrådsrot. 30 jan. 1907), som 1907 års höger satte yxan till den gamla F. K:s rot. Hitåt syftade bondedemokratien på Tällbergsvägen: det var en 'do-ut-des'-politik, i det att F. K. tjänade bonden till tillflykt och bonden på samma gång tjänade F. K. till stöd. Så förmälde sig det sociala och det politiska problemet. Vi skönja nu ock kortsyntheten i den motsatta klagan om kammarens sjunkande och självmord. Kammaren måste mista sitt liv för att bevara det. Vad som stod på spel var icke bara 1866 års F. K., som vägts på vägen och befunnits för lätt, utan F. K.-institutionen eller — med ett annat ord — tvåkammar-systemet: det kunde räddas endast med den gamla kammarens uppoffring.»

Längre fram anmärker han, att de nya förhållandena behöva längre tid att jämna ut sig, innan den nya första-kammar-typen avsatt sig. Och han tillägger:

»Men den senare erfarenheten ger knappast stöd för farhågorna, att karaktärsskillnaden mellan kamrarna skall bli utplånad. Tyngdpunkten, som i det gamla skicket var stadd i rullning mot A. K., har åter stannat i 'sammanbindningsbanan' mellan kamrarna. Intet antyder numera, att F. K. icke skall kunna uppehålla sin likställighet. Så till vida har högern räknat rätt. Louis De Geers verk står ännu upprätt på sin svenska grund.»

Det andra vittnet är docenten Gunnar Rexius, vilken mig veterligt ej alls deltog i författningsstriderna 1906—07. Han skriver i en artikel om första-kammar-frågan i Svensk tidskrift 1917 sid. 253:

»I fyra decennier levde och verkade Louis De Geers första kammare, i somt utförande ett gott verk, i annat kanske mindre lyckligt. Till sist gick tiden den förbi, den hotades till livet av den Staaffska liberalismens anglicerande program, som ville låta den långsamt vissna bort till ett rudiment av vårt statsskick. Lindman räddade den dock genom ett kraftgrepp, under vilket emellertid också den gamla första kammaren nästan till oigenkännlighet omstöptes i demokratisk riktning.»

Man borde efter 1909 kunnat hoppas på en längre tids stillestånd i vårt inre författningskrig, men vänsterpartierna ha icke så velat, och i deras makt ligger det otvivelaktigt att giva aktualitet åt nya vittgående krav. De göra nu en slags kringgående rörelse, angripa ej första kammaren direkt utan vända sig emot den graderade, kommunala skalan. Till slutet av år 1915 var det liberala partiet inom riksdagen övertygat om, att skalans borttagande måste draga med sig andra förändringar för att trygga en lugn, kommunal utveckling, och dess ansträngningar begränsades för den skull till åstadkommande av partiella reformer. Socialdemokraterna gingo däremot fram med krav på allmän, kommunal röst-

rätt (d. v. s. utan graderad skala och utan kommunal skattskyldighet såsom rösträttsgrund i kommunerna), och deras starkare vilja har fått övertaget inom vänstern. Liberalerna ha förenat sig om kravet på skalans fall, socialdemokraterna acceptera tillsvidare den lika rösträtten men förbehålla sig naturligtvis efteråt full handlingsfrihet. Den gemensamma regeringen har nu lagt fram proposition i ämnet.

Att skalans fall mäktigt måste inverka på första kammaren bekymrar föga vänstern och dess regering. Man söker på det hållet inbilla sig själv att reformens innebörd på första kammaren blir obetydlig. Men fortfarande står herr Brantings uttalande vid 1912 års riksdag obestrifft:

»Den 40-gradiga skalans slopande skulle därjämte i sina konsekvenser sannolikt leda till en avsevärd minskning i artskillnaden mellan kamrarna och påskynda det närmande dem emellan, som redan på olika sätt tagit sig uttryck. Därmed skapas på samma gång en fullt naturlig utgångspunkt för en kommande utveckling av vår författning i demokratisk riktning fram mot enkammar-system.»

Uppfattningen på de håll, där man fortfarande håller på ett verkligt två-kammar-system i överensstämmelse med våra grundlagars anda, tolkades på ett förträffligt sätt av herr Trygger, då han den 17 mars 1918 i sitt Linköpingstal yttrade:

»Lika litet som den bristande jämnvikt, som utmärker vissa folkelement för närvarande, skulle kunna förmå oss att offra garantier, som äro nödvändiga för samhällets lyckliga utveckling, lika litet kommer densamma att hindra oss att gå med på sådana ändringar, vilka vi eljest anse förenliga med en dylik utveckling. Jag har redan vid tidigare tillfällen uttalat, att det enligt min mening icke kan bli tal om bifall från vår sida till andra ändringar i fråga om den kommunala rösträtten och första kammarens sammansättning än sådana, som trygga en sund kommunalförvaltning och bibehålla ett verkligt tvåkammersystem. Därvid fasthåller jag fortfarande, och det parti, jag har äran tillhöra, fäster särskild vikt därvid, att vår självägande bondeklass och vår medelklass över huvud taget icke berövas det inflytande på kommunens och statens angelägenheter, som är ett nationellt arv från äldre tider och som visat sig i stånd att tillförsäkra handhavandet av allmänna angelägenheter en rik fond av skicklighet, erfarenhet och moget övertvägande. Av det liberala och det socialdemokratiska partiet göres visserligen gällande, att vårt samhälle skulle vinna ökad styrka genom en ytterligare demokratisering därhän, att inom kommunerna massan bleve allenahärskande och att första kammaren byggdes på en kommunal rösträtt, som icke vore underkastad någon annan inskränkning än högst skyldigheten att till kommunen erlægga skatt. Man torde emellertid icke behöva annat än erfarenhetens vittnesbörd för att ådagalägga, att detta är en bedräglig dröm, som skulle följas av ett hemskt uppvaknande, och bleve ett så-

dant system ett enkammarssystem med all makt koncentrerad hos en oansvarig majoritet. Vilken fara detta skulle innebära för den medborgerliga friheten, torde icke vara svårt att finna. Men såsom jag i det föregående sökt utveckla, denna makt skulle småningom glida i händerna på de hänsynslösaste och sämsta elementen inom majoriteten själv. Genom att frångå samhällets värdefullaste medlemmar ett tillbörligt inflytande i dess angelägenheter skulle man alltså komma till en diktatur för ett fåtal, som saknar varje annan förmåga än att till såväl egen som samhällets skada ödelägga den kultur, som under sekler uppbyggt av generation efter generation.»

Situationen är nu ungefär densamma som år 1906. Vänsterpartierna åtrådde då en reform av allenast andra kammaren, men högern kastade sig djärvt fram med sin dubbelproportionalism, för att genom en författningsändring av *båda* kamrarna rädda första kammarens auktoritet och därmed hela två-kammar-systemet. Nu vill vänstern vidtaga djupgående förändringar i den kommunala skalan enbart. Det tillkommer då högern att bestämt avvisa detta vådliga försök men tillika noga undersöka i vad mån och på vad sätt en författningsändring möjligen kan uttänkas, som innebär ett tillmötesgående av vissa starka folkrav, på samma gång den behåller första kammaren som en bärande grundsten inom vårt riksdagsskick. Efterföljande förslag utgör ett försök i sådan riktning.

*II. Första
kammarens
uppgift.*

Då justitie-statsministern De Geer år 1863 motiverade sitt representationsförslag fäste han särskild uppmärksamhet vid

»den grundsats, att en nationalrepresentations nödvändigaste egenskap är att vara ett sant uttryck av tänkesättet hos majoriteten av den politiskt tänkande delen av nationen, men att detta tänkesätt, med alla sina växlingar, icke bör hava makt att göra sig gällande förr än visshet vunnits, att den utgör majoritetens överlagda och varaktiga tanke, samt att en lagstiftande församling, liksom varje annan mänsklig makt, behöver vid sin sida en jämlike för att icke förr eller senare urarta till ett envælde, som sätter sin egen maktfullkomlighet framför sanningens och rättvisans.»

Man har all anledning att godkänna detta generella uttalande, ehuru det förvisso icke tillräckligt uttömmande preciserar första kammarens uppgift. Friherre De Geer synes hava överskattat jämnviktstankens betydelse och däremot underskattat nödvändigheten av en sådan artskillnad mellan kamrarna, att den första verkligen ägde betingelser att utöva kritik på och supplera den andra. I en broschyr av år 1865 uttalar han, att, även om den ena kammaren blott är en fördubbling av den andra, en sådan dualism dock har fyllt »det väsentligaste av sin bestämmelse». Lyck-

ligtvis funnos i representationsförslaget åtskilliga andra moment, som gävo större garantier än dualismen ensam, i första rummet den graderade kommunala skalan, som återverkade på första kammarens sammansättning genom landsting och stadsfullmäktige.

Som en konsekvens av De Geers ovan återgivna uttalande skulle kunna utdragas den satsen, att första kammaren har en uteslutande *negativ* uppgift. Detta är emellertid icke riktigt, ty — såsom jag i april 1907 skrev i Stockholms Dagblad (senare avtryckt i boken *Demokrati*, Stockholm 1913, sid. 68) —

»gentemot ett enkelt framhållande av nödvändigheten därav, att utvecklingen ej må bliva alltför påskyndad, resas beskyllningar för ensidiga partiintressen, för oskäligt skydd åt den konservativa åskådningen o. d. Stannar försvaret för första kammarens plats i vår författning vid 'bromsnings'synpunkter, så få motståndarna en agitatorisk hjälp därav, i det den övre kammaren i så fall framstår för ytligare betraktare uteslutande såsom ett hinder för folkviljan att göra sig fullt gällande. Nej, försvaret måste vara principiellt kraftigare för att i längden kunna stå sig.

Huvudfrågan är, om första kammaren med fog kan sägas vara en bärande del av vår författningsbyggnad eller blott en mer eller mindre önskvärd tillbyggnad. Ty endast ett organ, som har en verklig uppgift att fylla, kan funktionera väl och bliva bestående; har det ej en sådan uppgift, förtvinar och förkrymper det tills det alldeles försvinner. Detta synes vara en grundregel lika väl i det politiska som i det organiska livet.

Statsrättsläraren Rydin går mera in på ovan antydda tankegång än vad friherre De Geer gjort; — hans motivering blir mera positivt hållen och lyder sålunda:

»Representanter böra därför finnas, som göra gällande tidens krav för en sund samhällsutveckling, betraktade såväl från den synpunkt, som en längre tids erfarenhet, ålder, användning eller arbete i det allmännas tjänst giva, som ock med hänsyn till de förhoppningar, som liva det ungdomliga arbetet. Till följd härav är det av vikt, att två representationsavdelningar av skiljaktig karaktär bildas, med iakttagande av ovan angivna förhållanden vid deras sammansättning.»

Ej heller detta uttalande synes oss tillfyllestgörande. Vida bättre är då följande, som återfinnes i en artikel av professor Reuterskiöld i tidskriften *Det nya Sveriges* senaste häfte (år 1907) och som vi härmed återgiva, ehuru vi ställa oss oppositionella emot mycket annat i artikeln:

»Sin politiska uppgift har första kammaren principiellt icke i att vara broms, utan tvärtom däri, att den skall positivt föra fram och vara målsman för sådana idéer och önskemål, vilka till sin natur äro för den stora massan mera främmande, men icke desto mindre, för statens väl och det s. k. lugna framåtskridandet av betydligt större vikt än avvisandet av ett eller annat populärt och omoget projekt.»

Här har man enligt vår mening ett gott uttryck för kammarens uppgift: »Den skall positivt föra fram» etc. Där är kärnpunkten.»

När man blickar tillbaka över första kammarens verksamhet har man svårt att frigöra sig från det intrycket, att den själv emellanåt drivit det negativa momentet i sin riksvärdande uppgift för långt, och att den ej heller tillräckligt behjärtat nödvändigheten av starka *positiva* insatser i utvecklingen. Oförbehållsamt må dock erkännas, att dess nationella uppfattning städse varit oomtvistligt god och riktig, och att den förvisso gjort vad den mäktat för att bättre tillgodose vårt försvarsväsen och hävda landets ställning utåt. I stort sett torde den i övrigt hava uppfyllt de krav, som med fog kunnat ställas på den. Sålunda har den visst icke, såsom slagordet på vänstersidan lyder, förhindrat all nyttig utveckling utan tvärtom gått med på en stor mängd synnerligen genomgripande reformer. Men väl har den genom sin kritik medverkat till, att de ursprungliga förslagen blivit bättre genomtänkta och därigenom mera skickade att lända till gagn, och samtidigt förhindrat en massa skadliga förslags realiserande.

Att de positiva uppgifterna i någon mån skjutits tillbaka, kan möjligen sammanhänga därmed, att medelåldern inom kammaren var i oavbruten stigande ända till 1907—09 års reform. År 1867 var medelåldern 52,5 år, 1870 54,2 år, 1876 55,1 år, 1885 56,9 år, 1894 57,7 år, 1897 58,5 år, 1900 59,1 år, 1903 59,5 år och vid början av år 1907 60,7 år. Med ett par mindre här ej angivna avvikelser har man en fortgående åldersstegring från i medeltal 52,5 — 60,7 år. En förändring synes komma att inträda efter den sista första-kammar-reformen. I början av 1918 års riksdag var medelåldern 56,5 år (en plats var då vakant, varför medelåldern uträknats för de övriga 149, avseende den ålder samtliga medlemmar uppnå under år 1918).

Ingen bör kunna förneka, att den på högre ålder grundade rikare erfarenheten bör vara väl representerad i ett överhus, men en *genomsnittsålder* av c:a 60 år synes dock vara alldeles för mycket av det goda. På vad sätt grunderna för kammarens sammansättning än må komma att fastställas, är det säkerligen ett livsvillkor för dess ställning och auktoritet, att rekryteringen vid nyval blir sådan, att medelåldern sänkes. Ty eljest löpa vi risken att i stället för en initiativkraftig första kammare erhålla ett »de gamles råd», som till skada för vår författning kommer att alltmera fjärmars från folket i val och från andra kammaren på grund av överdrivet olika betraktelsesätt i allmänhet.

Den väsentliga synpunkten vid bedömandet av första kammarens uppgift bör vara, att båda kamrarna skola representera olika områden av fol-

kets liv. Den första kammaren bör suppleras den andra, bör, där så kan erfordras, bromsa dess alltför häftiga reformiver och bör själv taga nyttiga initiativ. I motiveringen till 1907 års författningsproposition betonas mest bromsningsmomentet. Där säges nämligen, att första kammaren bör »vara uttryck för en mera bestående politisk åskådning och därigenom ägnad att hindra förhastade beslut samt förekomma sådana alltför häftiga omkastningar, vilka kunna menligt inverka på samhällets lugna framåtskridande». Statsminister Lindman supplerade detta i debatten med orden, att andra kammaren utgör »ett mera omedelbart uttryck för den allmänna folkmeningen, under det att första kammaren mera företräder opinionen hos de mera besinningsfulla och eftertänksamma elementen i nationen».

Samma år förklarade herr Trygger i första kammaren, att denna kammars »uppgift är att inom representationen bereda plats för egenskaper, som krävas i landets intresse, och som icke äro tillräckligt representerade i andra kammaren. Dessa kammare komplettera varandra». I sitt åberopade Linköpingstal i mars 1918 utför herr Tygger denna tanke med särskild anspelning på åtskilliga företeelser i Ryssland och Finland samt med kritik av vänsterns underhusparlamentarism:

En allt starkare uppfattning hos stora lager av befolkningen »utmärkes av ett fortgående misskännande av att samhället icke är en tillfällig skapelse utan en produkt av historiska förhållanden. Vore samhället endast ett verk av dem, som på en viss tid utgjorde dess medlemmar, kunde det anses ganska naturligt, att varje tid gäve samhället den organisation, samhällsmedlemmarna kunde anse för sina privata syften mest passande. Medborgarnas rättigheter mot samhället bleve det primära, deras plikter däremot det sekundära. Deltagandet i samhällets angelägenheter bleve en oförytterlig rättighet; frågan däremot, om en sådan sakernas ordning kunde vara till samhällets bästa, komme först i andra rummet. Varje undersökning, huruvida den enskilde hade de kvalifikationer, som erfordras för att tillfredsställande fylla den uppgift, han tillerkänt sig, avvisas från en sådan ståndpunkt med den förklaringen, att den s. k. personlighetsprincipen kräver, att intrång ej sker i den enskildes maktfullkomlighet. Slutresultatet blir alltså med denna utgångspunkt, att all makt i samhället tillkommer majoriteten av dess medlemmar, oberoende av denna majoritets förmåga att till samhällets bästa utöva en sådan myndighet. Annorlunda blir resultatet, om man beaktar, att samhället är ett väsen av större värde än den enskilde, att samhället är en organism, som lever sitt liv genom århundraden, och som mot den enskilde äger en oeftergivlig rätt att få sina angelägenheter förvaltade på det sätt, som bäst tillfredsställer dess över den enskildes ställda höga uppgifter. Mot den enskildes anspråk står då samhällets rätt, och det föreligger icke blott plikter för samhället mot den enskilde utan framför allt plikter för den enskilde mot samhället. Den enskildes personlighet och dess krav måste med en sådan uppfattning underordnas samhällets personlighet och dess krav. Vilket

inflytande medborgaren bör äga i samhällets angelägenheter bör enligt denna livsåskådning avgöras efter hans förmåga att fatta samhällets uppgifter och att verka för realiserandet av desamma.

Ett överlåtande av hela samhällsmakten till majoriteten av medborgarna blir vid sådant förhållande en orimlighet, då, efter vad all erfarenhet visar, icke den stora massan utan ett relativt fåtal i kunskaper, bildning, erfarenhet och skicklighet stå högre än de övriga. Samhället måste därför i sitt intresse fordra, att detta fåtal blir i tillfälle att jämte den efter antalet bestämda majoriteten effektivt deltaga i samhällsmaktens utövning. Det är just detta, som de förneka, vilka hylla den s. k. parlamentarismen, eller att all makt skall samlas hos en på den mest vidsträckta rösträtt grundad folkrepresentation eller del av en sådan. Denna parlamentarism bär emellertid inom sig själv fröet till sin egen undergång. Den kan icke moraliskt uppbära hela den maktfullkomlighet, som den tillerkänt sig själv. Den faller till föga inför frågan: varför skola de beslut, som stödja sig endast på de beslutandes antal, men ej på deras större förmåga, vara allom bjudande i samhället? En blick på en sådan representation är tillräcklig för att svaret skall bliva, att någon förnuftig grund icke finnes för ett dylikt envælde. Ett samhälle, som utvecklats sig gradvis under sekler, kan icke rimligtvis underkastas deras godtycke, som vid en viss tidpunkt i samhällets liv icke kunna återropa annat stöd för sina beslut än att dessa utgöra ett tillfälligt flertals vilja. Dessa beslut förlora följaktligen lätt sin auktoritet, och detta desto mera, i samma mån som den på blotta antalet grundade maktfullkomligheten är större. Kommer då därtill, såsom i våra dagar är fallet, att aktningen för rätten jämväl av andra anledningar rubbats, blir steget icke långt till den uppfattningen, att samhällets angelägenheter med nästan lika god grund kunna omhändertagas av vilka samhällselement som helst, vilka för ögonblicket lyckats rycka till sig ledningen. Därmed har man kommit fram till den grunduppfattning, som utmärker den samhällsomstörtande rörelse, som jämväl i vårt land börjat att resa huvudet. När alla andra faktorer än den nakna majoritetens blivit uteslutna från effektivt inflytande på vården om samhällets angelägenheter, har denna majoritet svårt att värja sig mot deras anspråk, som stödja sig på en, låt vara tillfällig maktusurpation. Även majoritetens egen rättsgrund är ju makten och intet annat, och kan icke majoriteten behålla denna makt, har den föga skäl att beklaga sig över att makten tillgripes av andra. Jag kan följaktligen för min del icke förstå annat än att det enda, som särskilt i en tid som den närvarande kan bevara ett samhälle mot revolutionens och pöbelväldets färd, är ett sådant utskiftande av samhällsmakten, som i första hand tar sikte på samhällets intresse, och därför ger ett tillbörligt inflytande åt alla dem, som på grund av kunskaper, bildning och erfarenhet äro särskilt skickade att deltaga i handhavandet av samhällets angelägenheter.

Med denna min syn på saken är det klart, att jag icke kan anse tillrädligt att vidtaga sådana ändringar i vår författning, som skulle göra den stora massan enväldig i statens och kommunens angelägenheter.»

När herr Trygger och andra högermän kräva ett beaktande av vissa fåtalsgrupper inom samhället, sker detta icke med hänsyn till dessa grup-

pers egna intressen utan i övertygelse om, att grupperna i fråga representera synnerligen viktiga samhällsintressen, vilka icke utan allvarlig våda kunna åsidosättas.

Även på vänsterhåll visar man sig emellanåt förstå behovet av en övre kammare bredvid den allmänna rösträttens andra kammare. I en redaktionsartikel i Dagens Nyheter för den 28 mars 1918 läses följande:

»Skälet varför även vänsterpartierna i deras stora flertal hålla på tvåkammarsystemet är just erkännandet att det finns ett behov att inom representationen själv förfoga över en andra instans till förhindrande av att överilade beslut sätts i verket under en uppjagad stämning, vare sig denna fått överhand vid ärendets avgörande i andra kammaren eller har en mer permanent karaktär och kommit att prägla hela sammansättningen av den andra kammaren. Falla det på regeringsmakten att fullgöra denna kontroll direkt, så uppstår lätt endera av två betänkliga olägenheter: antingen underlåtes åliggandet av svaghet gentemot den politiska makt, av vilken den parlamentariska ministären är beroende, och då uppkommer ett betänkligt riksdagsenvälde, eller också ser regeringen sig i stånd att, stödd på en sund allmän opinion, sätta sitt veto mot den folkvalda kammarens tillkännagivna vilja och då inträder automatiskt en nedskrivning av den senares auktoritet, medförande möjlighet till oberäknliga inskränkningar i den folkliga självstyrelsen.

Det är följaktligen av betydelse för representationen själv, att den inom sig har garantier mot förlöpningar och förhastanden. På denna psykologiska grund är det som en modern senat skall uppbyggas, och omdömet om dess verksamhet beror på hur den lyckas i den angivna funktionen.»

Man får emellertid icke, såsom redan påpekats, stanna vid första kammarens uppgift att kritiskt sofra från regeringen eller medkammaren utgångna förslag, utan kammaren har även betydande positiva uppgifter. I en artikel i Stockholms Dagblad den 19 april 1907 sökte jag utveckla detta på följande sätt (Demokrati sid. 71):

»Första kammaren får ej vara enbart återhållande och negativ, utan man bör ställa de kraven på ett överhus, sidoställt med den allmänna rösträttens andra kammare, att det positivt företräder berättigade och för landets utveckling viktiga intressen och önskemål. Vår första kammare har länge gått i spetsen vid arbetet för vårt försvarsväsendes stärkande och har därjämte visat större insikter på det utrikespolitiska området än andra kammaren. Vi hoppas att det större mått av vidsynthet, som kommit till synes på dessa områden, lika framgent må utmärka vår första kammare, men uppställa tillika som ett önskemål, att kammaren må speciellt upptaga representanter för näringslivet. Vi ha redan påpekat, att jordägarnas antal torde komma att minskas i andra kammaren, och vilja här tillägga, att jordbruksnäringen givetvis bör äga en manstark

representation i den första. Även den handelspolitiska och industripolitiska sakkunskapen bör vara väl företrädd inom denna kammare, som likaledes bör inrymma målsmän för den högre bildningen.

Det borde bliva första kammarens sak att med vaket intresse supplera initiativen från andra kammaren inom de områden, som ligga dess medlemmar nära, med initiativ av framför allt näringspolitisk art. Det torde även komma att ställas allt större krav på första kammaren i fråga om reformvänlighet i allmänhet och förmåga och vilja att kämpa för vad den anser vara riktigt och gott. Endast det överhus, som i rätt tid går tillmötes befogade reformkrav från underhuset och som tydligt ådagalägger sitt existensberättigande genom att positivt företräda vissa folkets livsintressen, kan få den inre styrka och den auktoritet inför folket, som erfordras för att lyckosamt uppträda mot lättsinniga experiment och godtyckliga klassförslag från medkammaren.

Vi vänta oss den invändningen, att vad vi förorda innebär en sannskyldig dualism inom representationen. Anmärkningen är både riktig och oriktig. Det torde ej kunna undvikas och ej heller böra fördöljas, att en på politiska direkta allmänna val grundad andra kammare helt visst kommer att i rent politiska frågor få en sådan styrka att man visserligen kan säga, att »tyngdpunkten» ligger inom den andra kammaren. Även det sociala reformarbetet kommer givetvis att utgå från andra kammaren, som genom sitt större antal får ett betydande inflytande vid de gemensamma voteringarna. Om första kammaren i alla dessa fall kan få blott andra platsen, synes det återigen vara den, som bör gå i spetsen för det riksdagsarbete, som kräver större vidsynhet och särskilda näringspolitiska insikter. Den påstådda dualismen torde därför snarare bliva den ena kammarens supplerings av den andra för tillgodoseende av samhällets olikartade behov. Innebörden härav torde bäst framträda, om man betänker, huru viktigt utskottsarbetet är för riksdagens beslut samt speciellt att de viktigaste utskotten äro sammansatta av ledamöter från båda kamrarna.»

Dessa ord äga sin riktighet ännu i dag.

III. Olika lösningar av förstakammarproblemet.

Den, som önskar allt framgent bereda plats i vår författning för ett verkligt två-kammar-system, där kamrarna supplerar varandra, såsom ovan antytts, kan omöjligen vara tillfredsställd med regefigens nu framlagda förslag. Genom den graderade skalans slopande utan någon som helst ändring i övrigt beträffande första kammarens sammansättning kommer helt säkert det mesta av artskillnaden mellan kamrarna att försvinna. Att detta är detsamma, som att första kammarens inflytande skall bliva försvagat och dess ställning i grund rubbad, torde vara alldeles uppenbart. Återigen må gärna erkännas, att den 40-gradiga skalan icke i och för sig innebär något eftersträfvansvärt, utan allenast i den mån den kan medverka till tryggande av en sund kommunal husbällning och en god sammansättning av första kammaren. På senaste tiden har dragits i tvivelsmål, om den i längden skall kunna fylla dessa sina uppgifter. Med ett sjunkande penningvärde nedflyttas faktiskt till allt bredare folkgrupper de

formellt oförändrade röstetalen, och särskilt innebär stegringen av de konstanta lönerna en förskjutning till arbetarnas förmån på bekostnad av den jordägande befolkningen. När den kommunala skattereformen blir en verklighet, kan även någon omläggning av den nuvarande skalan bliva nödvändig, även om inga som helst maktförskjutningar ifrågasätts.

Dylika reflexioner få emellertid icke missleda den författningstrogna delen av folket. Skalan bör icke utan vidare få borttagas. Kan den ej i längden innebära den nödvändiga garantin, måste man i god tid söka denna på annat håll. Till dess detta lyckats, bör man avgjort hålla på den 40-gradiga.

På det kommunala området torde en jämförelsevis god lösning kunna vinnas genom ett system med lika rösträtt för alla, som erlagt kommunal-skatt, med tilläggsröster för vissa särskilt kvalificerade medborgargrupper samt med andra garantier emot kommunal misshushållning.

Vanskligare är första-kammar-problemet.

Den nuvarande anordningen med landsting och stadsfullmäktige såsom valkorporationer motiverades sålunda av friherre De Geer:

»Den förmedling, valen komma att genom landstingen undergå, bör bidra att göra dem till ett uttryck av ett upplyst tänkesätt. Landstingsmännen kunna nämligen icke antagas komma att utses med något huvudsakligt avseende å befattningen att stundom vara elektor till riksdagsmän, som efter långa mellantider ombytas, utan vid deras tillsättande måste tagas i betraktande de egenskaper, som berättiga till förtroendet att utöva beskattningsrätt och vården om länets gemensamma angelägenheter. Den insikt, som vinnes genom deltagande i en om allmänna ärenden rådpläggande församling, måste vidare giva landstingsmännen en mera vidgad synkrets än som kan påräknas, vare sig hos omedelbart väljande menigheter eller hos elektor, utsedda endast för ett visst val.»

Erfarenheten har icke i allo bekräftat dessa antaganden. Så till vida har själva grundidén visserligen visat sig riktig som de nämnda kommunala korporationerna merendels utsett till medlemmar av första kammaren personer, som i ett eller annat hänseende intagit en auktoritativ ställning inom länet eller som åtnjuta ett inom landet i dess helhet stadgat anseende. Men å andra sidan bör ej fördöljas, att de kommunala korporationernas uppdrag att förrätta politiska val så till vida inverkat menligt, som det bidragit att skärpa det politiska momentet vid landstingsmänna- och stadsfullmäktigeval. Man anser sig t. ex. i Norge kunna såsom en fördel för de kommunala valen och den kommunala förvaltningen konstatera, att det politiska inslaget hitintills varit jämförelsevis mindre framträdande,

emedan de norska kommunala representationerna sakna motsvarande politiska befogenheter.

Då den kommunala röstskalan genom 1907—09 års reformer visserligen omlades men dock bibehölls såsom en graderad skala, var det förklarligt, att någon ändring icke vidtogs i anordningen med landsting och stadsfullmäktige såsom valkorporationer. Justitieministern framhöll år 1907 att första kammaren bör

»fortfarande utses av slutna valkorporationer och medborgarnas inflytande på dessa korporationers bildande i viss mån bero av deras större eller mindre skattskyldighet till det allmänna. — — — Då det vidare lär ligga i samhällets intresse liksom det även varit av grundlagsstiftarna avsett, att valen till första kammaren försiggå såvitt möjligt oberoende av dagens växlande politiska vindkast, anser jag i överensstämmelse med de kommitterade, vilka inom justitiedepartementet biträtt vid rösträttsfrågans utredande, att första-kammarvalen fortfarande böra anförtros åt landstingen och stadsfullmäktige i de städer, vilka ej i landsting deltaga. Dessa kommunala institutioner, som väljas för jämförelsevis kort tid och hava allmänna angelägenheter av stor vikt sig anförtrodda, torde aldrig bliva främmande för den politiska utvecklingen. Det kan ej antagas, att de skola ställa sig oförstående emot det lugna framåtskridandets krav, men å andra sidan bliva de icke beroende av allmänna opinionens häftiga omkastningar i den grad, som alltid måste vara fallet med för tillfället utsedda valkorporationer.»

Frågan om skilsmässa mellan första kammaren och landsting—stadsfullmäktige behövde aldrig sättas på sin spets år 1907. Den olika grundkaraktären mellan båda kamrarna garanterades ej allenast genom de medelbara valen till den första, den högre valbarhetsåldern och övriga valbarhetsvillkor, utan förnämligast därigenom att urväljarna ej ägde lika rösträtt, utan att den högre inkomsten och större förmögenheten tillerkändes ett något större inflytande. Man får emellertid ej överdriva den 40-gradiga skalans direkta inverkan såsom man gärna gör på vänsterhåll, där man ofta synes förmoda, att det är 40-rösterna eller de allra högsta röstgrupperna, som i allmänhet behärska de kommunala valen. Så är i verkligheten alls icke fallet. Enligt siffrorna från landstingsmannavalen 1912—14 samt stadsfullmäktigevalen i de större städerna 1913 och 1914 uppgick antalet kommunalt röstberättigade i hela riket till 1,095,080 med ett sammanlagt röstetal av 7,662,189 eller i medeltal pr röstberättigad 7 röster. I hela riket funnos blott 12,285 ägare av 40-röster av inalles mera än en million röstberättigade. Ännu mer överraskande äro de lågo siffrorna för de närmaste enröstgrupperna. I hela riket funnos blott 711 röstberättigade med 39 röster, 812 med 38, 839 med 37, 1,021 med 36 rös-

ter. Talet om 40-rösternas kommunala övermakt illustreras utmärkt därav, att i hela riket 40-rösternas sammanlagda röstetal var 491,400 av alles 7,662,189. Alla, som ägde 40 röster, bolag inberäknade, disponerade över 6,4 proc. av rikets totala röstvärde. Röstgrupperna 1—4 uppväga i det närmaste ifråga om sammanlagt röstvärde grupperna 26—40 och grupperna 1—5 hava något högre sammanlagt röstetal än grupperna 24—40. Detta betyder att vid kommunala val i hela riket (landsbygd och städer) kunde röstberättigade med intill 500 kr. uppskattad inkomst eller däremot svarande fastighet väga upp alla enskilda och bolag med inkomst av kapital eller arbete å kr. 7,501 å landsbygden eller 3,501 i stad eller därutöver eller med däremot svarande fastighet.

Ännu egendomligare ställer sig saken på landsbygden enbart. Å rikets hela landsbygd funnos endast 2,406 40-röster, 107 39-röster, 137 38-röster, 146 37-röster, lika många 36-röster och 130 35-röster. Av sammanlagda röstetalet å landsbygden hade 40-rösterna 96,240 röster eller 2,6 proc. Röstgrupperna 26—40 disponerade över 198,958 röster, vilket är mindre än vad en-röst-gruppen ensam hade eller 200,110. Denna enda grupp kunde uppväga de 15 högsta grupperna. Dessa siffror visa, huru överdrivna vänsterns klagomål över den »skändliga 40-gradiga» i verkligheten äro. (Se min bok *Den kommunala rösträtten*. Sthlm 1916, sid. 44 ff.)

Men den 40-gradiga har i alla händelser visat sig tillräckligt verksam för att giva första kammaren en annan sammansättning än den andra. Den har icke utestängt arbetare- och bonderepresentanter ur kammaren, men dock medgivit, att den högre bildningen, företagareandan och den större jordbruksproduktionen fått ett antal fullödiga målsmän inom värt överhus.

Helt annorlunda ställer sig saken om den graderade skalan borttages. Om den lika rösträtten införes vid kommunala val, finge garantien för artskillnaden mellan kamrarna uteslutande sökas i det indirekta valförfarandet och valbarhetsvillkoren. Dessa garantier synas emellertid vara så litet betryggande, att man för visso kan instämma med herr Branting, då han år 1912 uttalade, att den graderade skalans borttagande vore ägnat att bana väg till ett en-kammar-system.

De nämnda garantiernas i viss mån gagnande inflytande motverkas för övrigt av sådana moment, som att valrättsåldern nu är beträffande urväljarna till första kammaren flera år lägre än för valrätt till andra kammaren och att utan höjning av åldersgränsen vid kommunala val urväljarekåren sålunda vid första-kammar-val omfattar flera yngre åldersklasser än vid andra-kammar-val — en fullkomlig anomali, om man tänker på

möjligheten att bevara första kammarens överhuskaraktär. Ej ens om begynnelseåldern för kommunal valrätt höjes, kan man finna garantien betydande tillräckligt.

Ett kommunalt rösträttssystem med lika rösträtt för alla skattebetalare och tilläggsröster för på visst sätt särskilt kvalificerade valberättigade skulle givetvis bereda större trygghet. Men det synes dock vara fullt befogat att i samband med eventuell omläggning av den kommunala röstskalan taga under allvarlig omprövning, huruvida det kan vara klokt att fortfarande bevara sambandet mellan kommunal rösträtt och första-kammarbildningen. Man behöver garantier för en sund kommunal förvaltning, garantier, vilka systemet med tilläggsröster i någon mån torde kunna giva. Det torde emellertid vara lättare att genomdriva sådana bestämmelser inom kommunerna, för så vitt sambandet upplöses mellan den kommunala rösträtten och första kammaren. Hithörande problem äro så pass svårösta, att onödiga kombinationer och sammankopplingar såvitt möjligt böra borttagas. Det vore säkerligen en fördel både för de kommunala valen och för den kommunala förvaltningen, om man vid uppdragandet av nya riktlinjer för dem allenast behövde taga hänsyn till kommunernas egna behov utan att tillika nödgas tänka på återverkan på första kammaren.

Då man dessutom otvivelaktigt har misstagit sig på verkningarna av de kommunala valkorporationerna, i det att det politiska momentet vid deras utseende kommit att spela in mera än som från början ansetts komma att ske, således till förfång för det kommunala livet, synas mycket starka skäl tala för att landsting och stadsfullmäktige böra befrias från uppdraget att utse representanter i nämnda kammare. Naturligtvis under förutsättning att man kan finna ett annat lämpligt system. Man får då visserligen bryta med 50-årig hävd, men detta är vida att föredraga framför att sätta första kammarens egenart på spel. Ett visst samband mellan den kommunala förvaltningen och första kammaren kan för övrigt vinnas genom fastställande av speciella valbarhetsgrunder (se kap. 11).

Den bästa nya grund för första kammaren lägges enligt min mening, om man ersätter det nuvarande systemet med ett väl genomtänkt klassvalsystem.

IV. Klassval.

Vid fastställandet av nya grunder för första kammaren bör man hava noga i ögonsikte kammarens verkliga uppgift i vår författning. Enligt vad redan påpekats, bör den på ett lyckligt sätt komplettera andra kammaren i de delar, där denna ej tillfullo kan anses fylla måtten av en duglig riksförsamling. Den bör sålunda komma med egna uppslag och förslag.

Den bör anlägga en sund kritik på andra kammarens ej sällan svagt motiverade krav och, där så behöves, sörja för att utvecklingen ej brådstörts efter illa genomtänkta linjer, utan att dock förhindra en för landet gagnelig, väl övervägd, kraftig reformpolitik. Den bör så vitt möjligt bliva sakligt mera kompetent än vad andra kammaren i vissa hänseenden kan anses vara. Vid en reform bör man ej främst söka utfundera, om en ny kammare blir konservativ eller liberal eller radikal, utan om den blir sakkunnig å områden, som för landets väl äro väsentliga.

Andra kammarens svaghet framträder särskilt på det näringspolitiska området, beträffande landets politiska och handelspolitiska förhållanden till utlandet samt i allmänhet i frågor rörande den högre bildningen och statsförvaltningen. Ej så att förstå, som om andra kammaren vore likgiltig för allt detta, vilket ej med fog kan sägas, utan i den meningen att dess överväldigande flertal saknar förmåga och insikter att tänka sig in i föreslagna besluts inverkan på det ekonomiska livets ömtåliga förhållanden eller på övriga nyssnämnda områden. Andra kammarens beslut fattas alltför ofta i frågor av denna art mera på måfå, utan den på verklig kunskap grundade känslan av ansvar. Ej heller första kammaren kan alldeles frikännas från samma fel. Så mycket viktigare är det därför att vid en omläggning söka tillse, att en förbättring därutinnan kan inträda. En första kammare, som väl skall komplettera andra kammaren, måste sålunda inrymma särskilda insikter på näringslivets, utrikesförhållandenas och den högre bildningens områden. Det är en fördel för riksdagsarbetet om en del representanter för den högre statsförvaltningen ävenledes hava plats i kammaren. Om andra kammaren till viss grad ger en bild av samhället, sådant det uppdelas numeriskt efter olika politiska grunduppfattningar, så bör första kammaren i stället avspegla alldeles samma samhälle, sådant det är uppdelat på olika näringsgrenar och yrken, med tillbörligt hänsynstagande till de grupper, som faktiskt hava ledningen av landets både materiella och andliga utveckling. Andra kammarens styrka ligger däri, att väljarefolket vid val på jämförelsevis korta mellantider ger uttryck åt sin uppfattning i allmänt politiska ting. Om första kammaren skall beredas verklig livskraft, bör även den byggas på den bredast möjliga grundval, ehuru ej alldeles densamma, varpå andra kammaren är uppbyggd. För att en lämplig artskillnad skall kunna uppstå och första kammaren kunna fylla de krav, som med nödvändighet ställas på densamma, måste vissa olikheter genomföras. Om valrättsålder och andra valrättsbestämmelser samt valbarhetsgrunder skall talas längre fram. Här må understrykas nödvändigheten av att vid valmansgårens uppdelning ej valmännens blotta

antal spelar samma roll beträffande första kammaren som vid andra kammarens tillkomst. Jag vill helst tänka mig en lösning med praktiskt taget allmän rösträtt till första kammaren och en röst för varje valman men med valmännen sammanförda i grupper eller klasser, vardera med det lagbestämde antal representanter i kammaren, som kan anses rimligen beteckna klassens betydelse för det allmänna. Vid strävan att förverkliga ett sådant program ligger närmast att söka utforma ett system med klassval.

Emot klassvalstanken framställas vissa invändningar, vilka torde böra upptagas till principellt bemötande, innan jag går vidare. Professor S. Wallengren har nyligen i ett föredrag i Frisinnade klubben i Stockholm kritiskt granskat klassvalstanken. Enligt ett utförligt referat i Dagens Nyheter uttalade han därvid bland annat:

»Idén om en representation på klassvalsgrund är, närmare besett, redan motsatt det moderna representationsbegreppet. Det senare vilar på de allmänna valens princip. Representationen skall vara ett uttryck för det samlade statsintresset. Idén om en klassvalsrepresentation utgår däremot från att varje representant företräder speciella särintressen. Den vilar så till vida på en lägre princip än det andra representationsbegreppet. I intresserepresentationen måste kompromissen mellan enskilda intressen bliva ett normalt arbetsredskap.»

Innebörden av detta uttalande synes vara, att en medlem av en på allmän rösträtt grundad andra kammare känner sig representera det samlade statsintresset, under det att medlemmen av en genom klassval bildad första kammare endast företräder speciella särintressen. Denna kritik bottenar i en felbedömning. Det är naturligtvis riktigt, att varje riksdagsman, han må nu vara vald på den allmänna rösträttens eller klassvalens grund, bör vara och även känna sig vara, representant för staten och statsintressena. Men denna principiella fordran kan förvisso ställas på riksdagsmannen vare sig han blivit utsedd på det ena eller andra sättet. Vad som gör professor Wallengrens jämförelse så ytterligt felaktig, är att han å ena sidan supponerar, att ett ideellt krav verkligen blir uppfyllt, under det han å den andra föreställer sig, att det ideella momentet helt och hållet måste släppas. Var och en, som närmare studerat vår andra kammare, inser till fullo, att de allra flesta medlemmarna i första rummet känna sig representera sin hemort eller sin klass, och detta senare ehuru kammaren icke är grundad på klassval. Den alldeles riktiga tanken, att riksdagsmannaskap innebär representation för riket, oberoende av vilken krets riksdagsmannen representerar och vilken klass han tillhör, är verkligt levande endast hos ett fåtal andra-kammar-ledamöter. Vid andra-kammar-val ha partierna i

allt starkare grad avgränsats mot varandra efter klasslinjer. Den till riksdagsman valde industriarbetaren eller arbetarförtroendemannen känner sig såsom målsman för industriarbetarna, den i kammaren insatte bonden såsom representant för bönderna. Klass- och yrkessynpunkterna dominera mycket mera i andra kammaren än vad professor Wallengren synes vilja medgiva.

Om nu en första kammare skulle bildas medelst klassval, skulle man säkerligen hos minst lika stor del av kammaren finna en levande känsla av riksdagsmannauppsdragets riksrepresentativa sida, allra närmast hos den högre bildningens och statsförvaltningens målsmän. Det är för övrigt en ren konstruktion, att en bonde, vald proportionellt av övervägande bönder till andra kammaren, skulle hava en mindre stark klasskänsla än en bonde, insatt medelst klassval av bönder i första kammaren. Man kan beklaga, att så många viktiga riksdagsfrågor skärskådas ur klassynpunkt, men man bör erkänna faktum och jämföra de verkliga förhållandena inom andra kammaren med en klassvald första kammare. Om man så gör, kan man omöjligt få fram en sådan skillnad som i det nyss anförda citatet. Man bör för övrigt besinna, att en mängd spörsmål ligga vid sidan av all klassuppfattning och att vid dessa spörsmåls behandling ingen som helst skillnad mellan de båda kamrarna ens bör kunna uppkonstrueras.

Professor Wallengren har i sitt år 1915 tryckta arbete *Valrättsproblemet* tämligen utförligt behandlat frågan om intresserepresentation. Efter en kritisk granskning av i olika länder framkomna förslag att basera underhuset på klassval yttrar författaren å sid. 146:

»Med den utveckling till partiernas allt avgjordare intressebestämmdhet, som man tror sig iakttaga, blir det så mycket dess mera av nöden att låta den suggestion till statligt sinne bestå, som kan tänkas utgå ur de samfälliga valens institut och ur det uttryckliga grundlagsstadgandet, att representanten företräder hela folket.»

Om författaren under en lång följd av år stått i nära kontakt med andra kammaren, skulle han säkerligen ha uttalat sig ännu försiktigare om den supponerade suggestionen till statligt sinne. En sådan suggestion kan vara lika stark i en klassvald kammare, och även beträffande denna bör givetvis grundlagsstadgandet bestå, att representanten företräder hela folket.

Författaren säger sig emellertid icke alls vilja förneka, att gruppintressena och deras organ måste på statens verksamhet utöva det mest ingripande inflytande. Han erkänner även, att den mot klassvalen riktade kritiken huvudsakligen avsett den nedre kammaren och icke ställt sig lika

avvisande mot tanken på den övre kammarens baserande på ifrågavarande idé. »Tvärtom finner man ofta», säger han å sid. 155, »även på detta håll tankarna kretsa just kring föreställningen, att man möjligen kunde genom gruppval organisera den första kammaren till en intressenas — vissa utvaldas eller samtligas — representation».

Samtidigt med att man i Österrike avvisade tanken på klassval till den nedre kammaren, antog Österrikes herrehus i november 1916 en resolution, däri regeringen uppfordras att efter fullbordande av valreformen beträffande nedre kammaren, »i betraktande av den omständigheten att bredvid ett ur allmänna val framgånget representanthus, ett herrehus i dess nuvarande sammansättning vore en orimlighet, framlägga ett lagförslag, vilket har till föremål omvandlande av det nuvarande herrehuset till ett genom val ur yrkesorganisationerna sammansatt ständerhus».

Klassvalstanken har för övrigt funnit hängivna anhängare i åtskilliga länder såsom Frankrike, Belgien och Tyskland. Professor Kjellén har nyligen i en artikelserie i Nya Dagligt Allehanda återoppat vittnesmål från olika länder för ett system med klassval. Han ställer mycket stora förhoppningar på intresserepresentationen. Den »ägnar sig att återge representationen dess statliga värde», säger han bl. a., »genom att förlägga tyngdpunkten ifrån partiernas maktstrid tillbaka till samarbetet i samhällets och rikets tjänst». Han utför denna tanke vidare, såsom i följande passus:

»Här öppnar sig en utsikt, som måste räknas vårt system särskilt starkt till godo, och det är att komma ut ur våra nuvarande agitationsformer vid allmänna val. Det är åtminstone att förmoda, att tyngdpunktens förskjutning från allmänna idéer till reella intressen skulle medföra en rengöring från vissa utväxter inom våra valrörelser, som utgöra en formlig skam för vårt nuvarande samhälle. Kunde vårt system icke göra mera än det, så skulle det i alla fall vara väl motiverat.

Vad vi av intresserepresentationen med skäl kunna hoppas, är alltså en bot för partiväsandets sjukliga överdrift, varav vi synas lida svårare än något annat folk i samtiden.»

Huvudinnehållet i artiklarna sammanfattar Kjellén sålunda:

»Intresserepresentationen som princip har visat sig i innerlig överensstämmelse med de krafter, som bestämma vår tids offentliga fysionomi. Kallar man den en reaktion, så är det åtminstone reaktion bara till medeltiden, medan personalprincipen vill föra oss tillbaka ända till antiken med dess folkförsamlingar på torgen. Med sådana slagord komma vi för resten aldrig till sanning och rätt. Intresseprincipen står på rent demokratisk grund; den accepterar

den allmänna rösträtten i lika vid utsträckning som någonsin personalprincipen, och — vad mera är — den realiserar den i verkligheten, medan nuvarande system har falluckor, där stora massor gå förlorade ur väljarekåren. Intresseprincipen innebär alltså ett högre mått av medborgerlig rättvisa, på samma gång som en fastare anslutning till verkligheten. Den återställer riksdagens arbetsdaglighet och återupprättar därmed dess anseende. Den lägger på statslivet en naturlig och moralisk grund i samhällets egna solidariska bildningar. De anmärkningar, man riktar mot densamma, äro bumeranger, som träffa nuvarande system ännu hårdare. I grunden är den en bot just för vårt system, som allt mera uppenbarat sig som en ren fara för staten och folkkyckan.»

Klassval kunna förrättas antingen så, att vissa korporationer anses representera klasserna och å deras vägnar förrätta val eller att urväljarna välja själva, direkt eller genom elektoror. Diskussionen i vårt land har egentligen rört sig om det förra alternativet.

V. Ej korporationsval.

Villkoren för att ett system med korporationsval skall kunna fungera väl äro

att tillräckligt många sådana korporationer finnas inom landet, så att varje klass är representerad,

att korporationerna intaga en så pass auktoritativ ställning, att de erkännas såsom representativa av klasserna själva,

att de äro så organiserade, att de lämpa sig för ett politiskt valuppdrag, samt

att ej av ett eller annat skäl starka betänkligheter kunna resas emot att till dem överlämna valförrättningen.

Då jag nu vill undersöka, i vad mån de svenska korporationerna uppfylla här angivna krav, vill jag inledningsvis anföra, att jag räknar med fem klasser (se därom kap. 6.), nämligen: 1 Bildnings- och allmäntjänstklassen. 2 Jordbrukareklassen. 3 Jordbruksarbetareklassen. 4 Borgareklassen samt 5 industri- och samfärdselarbetareklassen.

En av dessa klasser saknar alldeles representativa korporationer, nämligen jordbruksarbetareklassen. Industri- och samfärdselarbetareklassen är vida bättre organiserad, men anmärkas må, att endast en mindre del av dess väldiga medlemsantal tillhör fackförbunden eller landsorganisationen. Här finnas sålunda stora luckor i korporationsrepresentationen.

I allmänhet anföras hushållningssällskapen och handelskamrarna såsom goda representativa korporationer. Även här kunna emellertid befogade anmärkningar göras. De förra ha utan minsta tvivel inlagt stora förtjänster om jordbrukets förkovran, men deras ställning är icke överallt lika stark, och för den allmänna uppfattningen stå de icke alla såsom jordbrukets och jordbrukareklassens representativa organ. För att en korporation

skall erkännas såsom ett sådant organ erfordras säkerligen, att det företräder enbart den klass, som det skall representera och blott består av dess medlemmar. Så är emellertid icke fallet med hushållningssällskapen. Enligt Kungl. Maj:ts brev av den 28 okt. 1910 består sällskapens ändamål i »jordbrukets och därtill hörande binäringars ävensom fiskets främjande». Men enligt stadgarna kunna i sällskapen inväljas personer, som icke alls syssla med nämnda näringar, om de blott »nitälska» för sällskapets ändamål el. dyl. Ibland äro invalbestämmelserna mycket vaga, såsom i Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps stadgar av år 1892: »Sällskapet består av ett obestämt antal inom dess område bosatta välfrejdade män, vilka efter förslag av förvaltningsutskottet genom sällskapets val blivit inkallade och kallelsen antagit.» I samma läns södra hushållningssällskaps stadgar av år 1916 är formuleringen i huvudsak densamma. Flera liknande exempel kunde anföras. Överallt inväljas personer, som icke idka jordbruk eller liknande näring.

Om sällskapen skola å jordbrukareklassens vägnar förrätta politiska val, måste stadgarna givetvis ändras därhän, att endast medlemmar av jordbrukareklassen kunna inväljas. Sällskapen måste alltså först ganska grundligt omorganiseras. Frågan om sällskapens rekrytering har för övrigt varit föremål för innevarande riksdags behandling.

Handelskamrarna torde i högre grad representera handel och industri, men även deras stadgar ge möjlighet att invälja ej blott yrkesutövare utan även »andra personer, vilka äro av handelskammarens verksamhet intresserade» el. dyl. Det torde så till vida vara förmånligt, som kamrarna därigenom tillföras rikligare medlemsavgifter, men om åt dem överlämnas politiska valuppgifter å vissa näringsgruppers vägnar, måste en stadgeändring tydligen genomföras även här.

Staten ger numera handelskamrarna auktorisation och kan helt säkert föreskriva vissa ändringar i deras organisation, men ett förslag till första kammarens bildande ter sig icke synnerligen starkt, om det för sitt genomförande kräver en mer eller mindre grundlig omorganisation av sådana korporationer, som skulle bliva valförrättare.

Man bör för övrigt på allvar uppkasta den frågan, om det vore gagnande för hushållningssällskaps och handelskamrars närmaste verksamhet att syssla med politiska val. Jag tror det icke. Man har sett, att politiken kommit in i landsting och stadsfullmäktige, på grund av deras val till första kammaren, i långt högre grad än som avsetts, och denna erfarenhet är skrämmande. Det skulle förvisso lända dessa korporationer till skada, om det ena eller andra partiet ville använda invalsmöjligheten för

att förstärka sitt medlemsantal till nästa förstakammarval och om de politiska partimotsättningarna därigenom ytterligare skärptes.

Denna senaste invändning kan med ännu större fog riktas emot en anordning med universiteten — deras konsistorier, fakulteter eller lärareförsamlingar — såsom politiska valkorporationer. Redan nu äro motsättningarna mellan olika grupper stundom oerhört skarpa, och skall det politiska momentet därtill spela in vid professorstillsättningar o. d., uppkommer en verklig fara för den vetenskapliga forskningen. Man har därför hört framkastas den tanken, att alla vid ett universitet graduerade skulle utöva universitetets valrätt. Därmed är vägen beträdd från korporationsval till val av klasserna själva, och den vägen bör man enligt min mening resolut slå in på.

Mina invändningar emot korporationsval kunna så sammanfattas:

1. Vi äga icke ett sådant nät av korporationer, som täcker de olika klasserna. Stora luckor uppkomma.
2. Förefintliga korporationer intaga ej alltid en så auktoritativ ställning, att de av klasserna betraktas såsom tillräckligt representativa.
3. Korporationerna måste omorganiseras, innan de lämpa sig för uppdraget att förrätta val å vissa klassers vägnar.
4. Det vore för korporationerna själva skadligt att dragas in i det politiska livet.

Inom ett folk uppkomma vanligen flera eller färre mer eller mindre skilda grupper eller klasser. Med klass menas då ett större antal personer, vilka på grund av stånd, utövad näring, utbildning eller ekonomiska förhållanden i allmänhet stå varandra nära med till viss grad gemensamma intressen och önskemål.

Klasskillnaden är ej lika starkt utvecklad i vår tid som exempelvis under medeltiden. Man kan dock urskilja vissa större samhällsgrupper av klassnatur, bredvid vilka finnas smärre mellangrupper eller små fristående grupper utan större betydelse. Vid en uppdelning av folket i klasser måste man uppdraga större linjer, emedan klassernas antal eljest skulle bli alltför stort. Åtskilliga små grupper bli va alltid svåra att placera, t. ex. — för att taga ett drastiskt exempel — den officiella statistikens »akrobater, gatumusikanter o. d.» (335 män och 38 kvinnor jämte hustrur och anhöriga). Tvekan kan råda beträffande några samhällsgrupper, som äro mera betydande, exempelvis vaktmästare i statens och kommunens tjänst m. fl. En tillnärmelsevis riktig fördelning på olika klasser kan ej företagas utan ingående undersökning. De beräkningar och sifferuppgif-

VI. Folkets
uppdelning i
klasser.

ter, som meddelas här nedan, äga därför blott relativ riktighet, medtagna närmast för att belysa hithörande problem utan några anspråk på allmän giltighet. De torde emellertid visa, att en uppdelning är möjlig.

Det erforderliga statistiska materialet har jag hämtat ur »Folkräkningen den 31 december 1910, bearbetad av Statistiska Centralbyrån», del 3. Folkmängdens fördelning efter yrken (Stockholm 1917). En sammandragstabell finnes intagen i Statistisk årsbok 1918 sid. 18—27. I nämnda översiktstabell redovisas i särskilda kolumner manliga och kvinnliga yrkesutövare, hustrur utan yrke, barn under 15 år, övriga familjemedlemmar och tjänare. Totalsumman uppdelas på landsbygd och städer. Enligt vad jag anför i kap. 7 ingår i mitt förslag, att valrätt skulle tillkomma yrkesutövare, f. d. yrkesutövare m. fl. samt hustrur och övriga familjemedlemmar från det år, under vilket de fylla 25 år, för så vitt de ej falla för vissa allmänna streck. Vid mina nedan anförda beräkningar sammanför jag sålunda hustrur utan eget yrke och övriga familjemedlemmar med yrkesutövarna själva. Jag bortser sålunda från barn under 15 år. En stor grupp »änkor utan uppgivet yrke» (med familjemedlemmar över 15 år c:a 145,000 personer) lämnas tills vidare utanför klassuppdelningen. I en tabell, gällande hela landet, äro åldersklasserna 15—25 år särskilt redovisade, vilket möjliggör en allmän åldersgruppering i ungefärlig överensstämmelse med mitt rösträttsförslag. Då jag emellertid behöver gå till yrkesfördelningstabellerna för de olika länen i syfte att få material för uppdelning i olika valkretsar, och åldersklasserna 15—25 år icke äro särskilt redovisade i dessa tabeller, har jag funnit det lämpligast att i min framställning i allmänhet icke fråndraga nämnda åldersklasser utan röra mig med de större siffrorna. Därav följer, att mina siffror äro genomgående för stora. De torde dock vara tillräckligt jämförliga sinsemellan. Till grund för mina beräkningar ligger ganska rikt statistiskt material. Då det skulle taga för stort utrymme att ingående redogöra för hur varje liten grupp förts, anger jag i det följande endast de allmänna grunder, som jag följt.

En samhällsgrupp med mycket utpräglad klasskänsla bildas av *industriarbetarna*. En viss motsättning finnes visserligen mellan organiserade och oorganiserade, mellan socialdemokrater och icke socialdemokrater, men dock kan man utan överdrift säga, att denna grupp är väl sammanhållen på grund av dess ställning av lägre löntagare och konsumenter. Samfärdselns arbetare böra föras hit, sålunda å ena sidan sjömän, å den andra järnvägstjänstemän i lägre grad. Frågan om uppdel-

ning i lägre och högre grad har jag icke gått närmare in på, utan har tillsvidare godtagit den uppdelning, som finnes i den officiella statistiken. Jag hänför till denna klass ej blott de enskilda järnvägarnas utan även statsjärnvägarnas och övriga statens affärsverks lägre tjänstemän. Likaså för jag hit funktionärer hos arbetareorganisationer samt i allmänhet personer i arbetareställning inom de yrken, som kunna kallas borgerliga, såsom upppassare och upppasserskor, badare och baderskor, tjänare, portvakter, vedhuggare, månadskarlar, hjälphustrur, städerskor, handelsarbetare, hyrkusk- och åkardrängar, chaufförer, stadsbud och bärare.

Totala antalet personer, hustrur och familjemedlemmar inbegripna, uppgår till 1,152,000. Till jämförelse må nämnas, att till landsorganisationen räknas 186,146 arbetare. Om man kan utgå från, vilket synes sannolikt, att de 31 fackförbund, vilka inrapportera arbetslöshetssiffror till socialstyrelsen, äro mera fast sammanhållna, kan siffran för deras medlemmar även vara av intresse: den uppgår i det närmaste till 100,000. Båda dessa senast anförda siffror böra emellertid utökas med antalet hustrur och andra familjemedlemmar.

En annan klass, som börjar allt mera uppträda skild från andra samhällsgrupper, utgöres av *bönderna*. På senaste tiden ha inom landet uppträtt speciella bonderörelser. Krigstidens bekymmersamma förhållanden med alla regleringar av jordbruksprodukter hava tydligen stärkt böndernas klasskänsla och givit bonderörelsen ökad fart. Den nuvarande politiska bonderörelserna komma möjligen att ändra karaktär — för mig står det dock ganska klart, att bönderna under en lång framtid komma att fortsätta med sin sammanslutningsrörelse, sedan deras klasskänsla nu en gång blivit stärkt. Även här kan man givetvis skilja mellan moderata och liberaler samt radikaler eller rent av socialdemokrater, men dessa politiska skiljaktigheter bortelimineras delvis av klasskänslan, vilken i vissa stycken fastare förenar dem, än vad politiken skiljer dem åt.

I statistiken redovisas i samma grupp företagare och arbetare, vilka jag här uppdelar på två klasser.

Till *jordbrukareklassen* hänför jag ägare eller brukare av jord. Någon nedre gräns synes böra väljas, och har jag tänkt mig, att en sådan lämpligen kunde sättas så, att jordtorpare i regel komma att föras till jordbruksarbetare. Denna gräns kan emellertid icke uppdragas utan ingående undersökning. Hemnavarande söner och mågar räknas tillsammans med föräldrarna.

Till jordbrukareklassen hänföras sålunda godsägare, hemmansägare och deras hemnavarande barn och mågar, arrendatorer av större egen-

domar, brukare samt deras barn och mågar, nybrukare med barn och mågar. Till denna företagareklass torde även böra föras lantbruksingenjörer, lantbruksinspektorer och bokhållare, rättare och befallningsmän, lantbrukselever och lärlingar (av vilka de flesta dock torde falla för åldersgränsen) samt mejerister. Jordtorpare föras liksom statorpare till jordbruksarbetareklassen. Trädgårdsmästare hava förts till företagare-klassen, ehuru ett större antal vid närmare undersökning lämpligare torde böra föras till jordbruksarbetare-klassen. Födorstagare, lägenhetsinnehavare m. fl. f. d. yrkesutövare ha tills vidare förts hit, ehuru en stor del torde böra överföras till arbetareklassen.

Till jordbrukareklassen föras även nomadlappar, fiskare, fiskeriuppsyningsmän, jägmästare och skogsförvaltare.

Totalantalet uppgår till 1,093,000. Denna siffra kan tagas som utgångspunkt för beräkningar, ehuru den säkerligen vid närmare utredning skulle nedbringas därigenom att en god del av trädgårdsmästare, fiskare, f. d. yrkesutövare m. fl. böra föras över till jordbruksarbetareklassen.

Till *jordbruksarbetareklassen* hänföras alla i jordbruket anställda arbetare, jordtorpare och statorpare, trädgårdsdrängar, mejerskor, ladugårdsbiträden, skogvaktare och skogsarbetare samt tjänare inom lanthus-hållen. Totalantalet blir 657,000, vilken siffra av redan anförda skäl torde vara något för låg.

En fjärde grupp bildas av *företagarna inom industri, bergsbruk, handel och samfärdsel*. Till denna klass böra även hänföras andra utövare av statsmannanäringar såsom exempelvis värdshusidkare, fastighetsägare i stad. I överensstämmelse med den officiella statistiken upptagas här även bank- och försäkringstjänstemän, högre post-, telegraf- och järnvägstjänstemän samt tjänstemän vid lots- och fyrstaten. Totala antalet blir 472,000.

Såsom en femte klass räknar jag *bildnings- och allmäntjänstklassen*. Begreppet allmän tjänst tages här i samma mening som i den officiella statistiken, d. v. s. såsom förvaltningstjänst utan medräkning av anställda vid statens affärsverk. Ur vissa synpunkter vore det lämpligare att uppdelade denna klass i två efter högre eller lägre bildningsgrad och högre eller lägre allmän tjänst, men en sådan uppdelning synes vara omöjlig på grund av svårigheten att erhålla en lämplig gräns mellan de båda delarna av klassen. Till denna klass hänföras sålunda hovämbetsmän, hovbetjäning, statens civila ämbets- och tjänstemän, kommunala tjänstemän, polis- och brandmanskap, övrig betjäning i civil stats- och kommu-

nalförvaltning, officerare och underofficerare, svenska kyrkans prästerskap och kyrkobetjäning, andra religiösa samfunds prästerskap och kyrkobetjäning, lärare och folkskollärare, tjänstemän vid inrättningar för vetenskap och konst, advokater, lärjungar vid läroanstalter (vilka till större delen dock torde vara underåriga) och vad statistiken kallar för ståndspersoner. Totala antalet uppgår till 172,000. Då personer med viss examen böra kunna föras hit, även om de utöva annat yrke, torde antalet komma att ökas, med motsvarande minskning på andra håll.

Här ovan hava klasserna anförts närmast i den ordning, vari de komma, om man ser till graden av sammanhållning och klasskänsla. I en skematisk uppställning torde följande ordning vara lämpligare:

- klass 1: bildnings- och allmäntjänstklassen,
- 2: jordbrukareklassen,
- » 3: jordbruksarbetareklassen,
- » 4: borgareklassen,
- » 5: industri- och samfärdsarbetareklassen.

Såsom redan påpekats, böra vissa grupper uppdelas på ett par klasser, vilket endast kan ske efter en mera ingående undersökning. Många fall kunna tänkas, då samma person kan tillhöra mer än en klass, till exempel en lantbrukare, som har handelsbod. I sådana fall torde personen själv få välja klass. Den, som närmare studerar det statistiska materialet, torde, såsom redan inledningsvis anförts, finna, att vissa mindre grupper kunna bereda svårigheter vid klassuppdelningen, men att dock allra största delen av folket jämförelsevis lätt kan fördelas på de här nämnda 5 klasserna. Under sådana förhållanden synes någon befogad invändning icke kunna resas mot, att även de återstående mindre betydande grupperna tillföras var och en den klass, som den synes stå närmast. Så starka skäl tala för klassval till första kammaren, att rent praktiska svårigheter i speciella fall icke få stå hindrande i vägen för en anordning, som i högre grad än någon annan nu föreslagen kan giva åt första kammaren en särkaraktär av gott slag och därmed en lämplig och för statsarbetet i dess helhet tjänlig artskillnad från andra kammaren.

Utgångspunkten vid fastställandet av valrättsbestämmelserna bör VII. Valrätt. vara den bärande idén för intresserepresentationen, nämligen att första kammaren skall avspegla samhället, sådant det är uppdelat i större näringsgrupper. För valrätt erfordras sålunda medlemskap inom viss klass.

Samma bestämmelser som beträffande valrätten till andra kammaren i fråga om allmän behörighet att utöva rösträtt d. v. s. att ej åtnjuta eller viss tid före valet hava åtnjutit fattigunderstöd etc. böra vara gäl-

lande. Då garantin för kaurarnas artskillnad ligger i valmännens uppdelning på olika klasser med lagbestämt representantantal för var och en av dem, behöver någon vikt i detta system ej läggas på särskilt hög valrättsålder. En man, som är egen företagare vid unga år, bör naturligtvis få utöva rösträtt inom sin klass. Återigen finnes ingen anledning att sänka valrättsåldern under den för andrakammarvalen fastställda, utan synes den utan olägenhet kunna vara lika denna.

Viss skattskyldighet till stat eller kommun behöver icke bestämmas som valrättsvillkor. Däremot bör krävas, att debiterade skatter vederbörligen blivit erlagda. Ur yrkessynpunkt vore det oegentligt att binda rösträtten vid skattskyldighet. En bondson, som arbetar hemma hos fadern, skulle nämligen då i en mängd fall berövas rösträtt, ehuru han utan minsta tvivel är yrkesutövare inom faderns yrkesgrupp. Att hindra honom från att utöva rösträtt men giva sådan åt drängen vore alldeles irrationellt.

Kvinnorna böra otvivelaktigt äga rösträtt inom respektive yrkesgrupper. Att självständigt yrkesutövande kvinnor, vare sig de idka handel eller sköta jordbruk eller arbeta på kontor eller i fabrik, böra vara röstberättigade, ligger i sakens natur. Hemmadottern, som går i arbete, bör hava rösträtt lika väl som den avlönade pigan. Att draga gränsen mellan verkligt yrkesarbetande hemmadöttrar och sådana, som icke deltaga i arbetet, är omöjligt. Följden blir, att alla hemmadöttrar, som uppfylla de allmänna valrättsvillkoren, böra kunna utöva rösträtt. Detsamma gäller i än högre grad om hustrurna, vilka böra rösta inom mannens yrkesgrupp, för så vitt de icke undantagsvis äga ett annat självständigt yrke. Om t. ex. en statsämbetsmans hustru driver handel, bör vardera rösta inom sin yrkesklass.

Både skatte- och könsstrecken kunna alltså med detta system falla bort.

Huruvida ett aktiebolag bör äga rösträtt ligger ej lika klart. Ett industribolag utövar utan tvivel yrke lika väl som en enskild industriidkare. För bolaget är det emellertid av ringa intresse att äga en enda röst, och då stämningen emot bolagens rösträtt synbarligen tillväxer, kan man med detta system utan olägenhet låta den bortfalla.

Då rösträtt ej sammanhänger med skattskyldighet, finnes icke någon anledning att medgiva rösträtt åt omyndiga eller åt sterbhus och andra juridiska personer. Rösträtten kan utan olägenhet bliva lika bunden vid levande personer som beträffande andrakammarvalen.

F. d. yrkesutövare rösta med den klass de förut tillhört. Änka röstar inom den klass, som mannen tillhört, för så vitt hon ej själv övergått till annan klass.

Rösträtt bör endast kunna utövas inom mantalsskrivningskommunen. Ingen äger sålunda rösträtt mer än å en ort.

Fullmaktsröstningen måste bibehållas, bl. a. av hänsyn därtill, att samtliga medlemmar av ett hushåll kunna få rösträtt — både mannen, hustrun, söner, döttrar och tjänare — och att det innebure en orättvisa mot landsbygdens befolkning, som oftast har lång väg till vallokalen, om personlig inställelse skulle fordras. För valberättigade i stad ställer sig saken enklare med personlig inställelse, men lämpligast synes vara, att överallt behålla möjligheten att lämna fullmakt.

Någon ändring i antalet platser i första kammaren synes icke böra vidtagas. Kammaren är visserligen med nuvarande platsantal underlägsen vid de gemensamma voteringarna, men varje förslag att öka dess medlemsantal skulle utan minsta tvivel framkalla en stark opposition från alla dem, som däri skulle se ett attentat mot andra kammarens nuvarande maktställning. En dylik maktstrid mellan kamrarna synes onödig.

VIII. Klassen-
nas represen-
tation i första
kammaren.

Jag utgår sålunda ifrån att kammaren alltfört skall bestå av 150 ordinarie medlemmar (angående visst antal övertagliga medlemmar se kap. 13).

Enligt min mening vore det klokt att av detta antal avtaga 10 platser, vilka vart åttonde år (se kap. 10 om valperiodens längd) skulle besättas av kammaren själv, d. v. s. av de ute i landet valda 140 ledamöterna. Då valet skulle vara proportionellt och 10 personer skulle utses samtidigt, behöver man icke räkna med någon förskjutning i klassernas inbördes förhållande i kammaren, utan varje klass skulle erhålla ett tillskott efter sin förutvarande numerär. Avsikten med de 10 platsernas undantagande från valen ute i landet är således icke att söka korrigera valresultatet utan att giva klasserna tillfälle att i kammaren insätta framstående representanter, vilka av en eller annan anledning icke förut blivit placerade. På denna väg borde det även bliva möjligt att i kammaren placera män, vilka icke kunna betraktas såsom representanter för något visst parti. Jag tänker särskilt därpå, att ett par klasser kunna på sådant sätt använda eventuellt uppkommande röstöverskott och gemensamt utse någon framstående man. Detta suppleringsval borde i viss mån kunna bidra till höjande av kammarens kvalitativa ståndpunkt.

Vid fördelningen av de 140 platserna bör man till utgångspunkt taga första kammarens författningensliga uppgift och klassvalens bärande grundidé. *Det kan icke vara antalet medlemmar av en klass, som blir avgörande för klassens representantantal, utan klassens betydelse för landets*

andliga och materiella utveckling. Om man endast skulle gå efter numerären, bleve kammaren närmast en spegelbild av andra kammaren, ehuru tillsatt på annat sätt. Under den danska författningsstriden framställdes från högerhåll krav på en klassvald första kammare, i vilken endast de högre klasserna skulle bli representerade. Det är naturligtvis alldeles riktigt, att de ledande klasserna, företagareklasserna i egentlig mening, böra i ett överhus erhålla vida större representation än vad deras numerär direkt skulle berättiga dem till. Men det måste dock anses vara en fördel, att även andra klasser bli representerade i kammaren. Därmed vinnes nämligen, att alla de olika meningar, som framföras i andra kammaren, kunna beaktas i den första. Samarbetet mellan kamrarna blir bättre, emedan de dock ytterst stå på lika bred och fast grund. I mitt förslag ingår sålunda, att alla de stora klasser, i vilka folket i dess helhet kan uppdelas, bli representerade i första kammaren, ehuru visserligen efter helt andra grunder än de numeriska.

Att exakt uppskatta de olika klassernas betydelse för landet är givetvis ogörligt, enär de synpunkter, ur vilka man söker bedöma den frågan, kunna vara så olika. Enligt min mening torde följande allmänna grunder för platsfördelningen vara de lämpligaste.

I överensstämmelse med första kammarens uppgift att förstärka den större sakkunskapen inom riksförsamlingen bör den högre bildningen erhålla en jämförelsevis mycket fylligare representation än övriga klasser. Av skäl, som närmare angivits i kap. 6, bör gruppen bli »*bildnings- och allmäntjänstklassen*», och omfatta bl. a. statens och kommunens förvaltnings-tjänstemän. Då någon tudelning av klassen knappast kan komma ifråga, måste även lägre förvaltningstjänstemän föras till denna klass, vilket ur vissa synpunkter är oegentligt. De starkare skälen tala emellertid för en sådan sammanföring. Denna klass torde i verkligheten visa sig avsevärt större än vad siffran direkt angiver. Varje eljest röstberättigad, som tagit sådan examen, vilken omtalas i bestämmelserna om utbildning av reservbefäl och vilken medför längre övningstid för den värnpliktige, bör nämligen äga rätt att inskrivas i denna klass, även om han på grund av yrkesutövning närmast skulle tillhöra någon av de övriga klasserna. Inom klassen blir därför helt säkert den högre bildningen starkare företrädd än vad en granskning av den officiella statistiken ger vid handen. I och med detsamma minskas även betydelsen av den lägre förvaltningspersonalens medtagande; utan att dess behöriga inflytande tillbakasättes, blir det dock de högre bildade, som få övervikt inom klassen.

I enlighet med i den officiella statistiken föras statens affärsverks både högre och lägre tjänstemän under handel och samfärdsel, d. v. s. till borgareklassen. Alla, som tagit sådan examen, varom nyss talats, kunna dock komma över till bildnings- och allmäntjänstklassen.

Denna klass torde böra direkt besätta 25 platser i kammaren.

Av de övriga 115 platserna böra i första rummet *jordbruket med binäringar* bliva starkt representerat. Det är landets huvudnäring och sysselsätter ungefär hälften av den befolkning, som ej ingår i första klassen. Till jordbruket för jag då i överensstämmelse med den officiella statistiken fiske och skogsbruk, däremot ej bergsbruk, som sammanföres med industrin i borgarklassen. Industri, bergsbruk, handel och samfärdsel äro förvisso av den allra största betydelse för landets ekonomiska utveckling i allmänhet och särskilt för tillvaratagande av dess naturtillgångar, men det förefaller mig dock som om en ny första kammare i hög grad borde byggas på vår bofasta jordbrukareklass. Några representanter böra tillerkännas jordbrukets arbetare, en klass, som hittills jämförelsevis litet tagit del i det politiska livet, men vars önskemål och synpunkter böra frambäras och beaktas liksom andra klassers. Denna klass kommer förvisso att så småningom göra sig starkare gällande vid andrakammarvalen än vad som för närvarande sker. Dess platsantal i första kammaren bör ur synpunkten av kammaren såsom en näringsrepresentation bliva ganska ringa. Mitt förslag inrymmer 65 platser åt jordbrukets företagare och arbetare tillhopa, därav 8 platser för jordbruksarbetarna och 57 för jordbrukets företagare. Det är att märka, att företagareklassen ej blott är den produktionsledande, något som i detta sammanhang i och för sig berättigar den till jämförelsevis större representation, utan även numeriskt mycket större än jordbruksarbetareklassen.

De återstående 50 platserna tillfalla *borgareklassen* samt *industri- och samfärdselarbetareklassen*. Denna senare klass blir ungefär dubbelt så stor som jordbruksarbetareklassen och bör sålunda erhålla dubbelt så stor representation, d. v. s. 16 platser. Borgareklassen erhåller då ungefär dubbelt eller 34 platser. Att dess representation blir så pass starkare än arbetareklassens är överensstämmande med klassvalens grundidé. Att märka är även, att dessa företagare och arbetare representeras i andra kammaren i omvänd ordning, i det arbetarna där på grund av sitt större antal och den allmänna rösträtten hava ofantligt mycket starkare representation än företagarna kunna skaffa sig.

Platsfördelningen i första kammaren skulle alltså bliva följande.

Klass 1		25
» 2	57	
» 3	8	65
» 4	34	
» 5	16	50
Av dessa 140 väljas		10
		<u>Summa 150</u>

IX. Valkretsar.

Vid fastställande av valkretsar bör man beakta, att de ej behöva vara desamma för samtliga klasser. Den jämförelsevis fåtaliga första klassen kan lämpligen hava färre valkretsar än den större borgarklassen, och denna i sin tur bör få sin valkretsindelning annorlunda bestämd än jordbrukareklassen. För att det proportionella valsättet må fungera väl inom varje klass, måste valkretsarna bliva stora, något som ej behöver framkalla betänkligheter, eftersom valen äro indirekta. Elektorsvalkretsarna kunna däremot sättas till vilken lämplig storlek som helst under förutsättning blott att antalet elektorer inom varje valkrets må bliva lagom stort. För jordbrukareklassen och jordbruksarbetareklassen kan man taga de nuvarande landstingsvalkretsarna, vilkas antal å landsbygden år 1916 uppgick till 228. Om varje sådan krets i genomsnitt utser 5 elektorer, skulle landsbygdens hela elektorsantal för vardera klassen bliva 1,140. Om man utgår från en funktionstid i första kammaren av 8 år, skulle landet lämpligast kunna uppdelas i 8 valkretsar för jordbrukareklassen och jordbruksarbetareklassen. Inom vardera klassen skulle antalet elektorer i medeltal bliva för varje krets 142—143, vilket antal ej konstituerar någon onaturligt stor elektorsförsamling.

De 8 valkretsarna för jordbrukareklassen torde kunna sammansättas sålunda:

1. Norrbottens och Västerbottens län	med 5	representanter
2. Västernorrlands och Jämtlands län	» 4	»
3. Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län	» 9	»
4. Stockholms stad och län, Uppsala, Södermanlands, Västmanlands och Örebro län	» 8	»
5. Östergötlands, Kalmar och Gottlands län	» 6	»
6. Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län	» 8	»
7. Kronobergs, Jönköpings och Hallands län	» 7	»
8. Skaraborgs, Älvsborgs och Göteborgs län	» 10	»

Jordbruksarbetareklassen torde bära uppdelas på samma antal valkretsar med en representant för varje krets.

Borgareklassen synes böra erhålla en annan valkretsindelning än jordbrukareklassen, exempelvis följande:

1. De norrländska länen	med 4	representanter
2. Stockholms stad och län, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands och Gottlands län	» 10	»
3. Kopparbergs, Västmanlands, Örebro och Värmlands län	» 4	»
4. Göteborgs, Skaraborgs, Älvsborgs, Hallands och Jönköpings län	» 8	»
5. Malmöhus, Kristianstads, Blekinge, Kalmar och Kronobergs län	» 8	»

Industri- och samfärdselarbetareklassen fördelas på samma 5 klasser med resp. 2, 5, 2, 4 och 3 representanter.

Slutligen kommer bildnings- och allmäntjänstklassen. Då denna klass är till numerären jämförelsevis liten, synes den böra uppdelas på minsta möjliga antal valkretsar. Jag föreslår följande 3:

1. Norrland och Dalarna	med 4	representanter
2. Stockholms stad och län, Uppsala, Södermanlands, Västmanlands, Örebro, Värmlands, Östergötlands och Gottlands län	» 10	»
3. Kalmar, Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Älvsborgs, Skaraborgs och Göteborgs län	med 11	representanter

Sedan andrakammarperioden förlängts från 3 till 4 år, synes det *X. Valperiod.* vara i hög grad motiverat att förlänga även förstakammarperioden. Lämpligast torde den böra sättas fortfarande till dubbelt så många år som för andra kammaren, d. v. s. till 8 år. Danmark har för närvarande 8 och 4 år för sina båda kamrar; den gamla förstakammarperioden i Sverige var 9 år. Vidtages icke en sådan ändring i periodens längd, riskerar man, att en av de viktigare skillnaderna mellan kamrarna nära nog bortfaller.

Kammaren torde böra successivt förnyas liksom för närvarande. Enligt det förslag, som ovan skisserats, skulle landet beträffande

klass	I	indelas i 3	valkretsar
»	II	»	» 8
»	III	»	» 8
»	IV	»	» 5
»	V	»	» 5

Under en 8-årsperiod skulle kammaren kunna successivt förnyas exempelvis på så sätt att

klass I.	valkrets	1	väljer	första året
» II—III	»	1	»	»
» II—III	»	2	»	andra »
» IV—V	»	1	»	»
» II—III	»	3	»	tredje »
» IV—V	»	2	»	»
» II—III	»	4	»	fjärde »
» I	»	2	»	»
» II—III	»	5	»	femte »
» IV—V	»	3	»	»
» II—III	»	6	»	sjätte »
» I	»	3	»	»
» II—III	»	7	»	sjunde »
» IV—V	»	4	»	»
» II—III	»	8	»	åttonde »
» IV—V	»	5	»	»

Om kammaren upplöses och nya elektorerna till alla klasser i hela landet på en gång skola utses, väljas vid slutvalet representanter i kammaren i varje fall endast för det antal år, som återstår av resp. ordinarie 8-årsperiod i syfte att därmed möjliggöra fortsatt successiv förnyelse av kammaren.

XI. Valbarhetsgrunder.

Såsom förut påpekats, bör en reform av första kammaren läggas så att de bästa möjliga garantier vinnas för att sakkunskapen må bliva synnerligen väl företrädd i denna kammare. I detta hänseende äro grunderna för valbarhet av den allra största betydelse, enär det är omöjligt att så anordna själva valförfarandet eller så bestämma reglerna för valrättens åtnjutande, att man endast därigenom kan erhålla förvisning om utseende av kunniga och erfarna representanter för de olika klasserna.

För närvarande äro alla de valberättigade, som uppfylla vissa allmänna villkor och äga viss förmögenhet eller inkomst, valbara till första kammaren. Antalet valbara är sålunda mycket stort. Vill man erhålla ökade garantier för de valdas lämplighet för allmänna värv, så bör man tydligen vid sidan av de allmänna valbarhetskvalifikationerna fastställa alldeles nya grunder för valbarhet i syfte att väsentligen minska antalet valbara till de ur kunskaps- och erfarenhetssynpunkt mest kvalificerade.

Här har man ett gott tillfälle att sammanbinda den kommunala förvaltningen med förstakammarbildandet medelst bestämmelsen, att den, som åtnjuter det förtroendet att under minst tre år ha varit medlem av kommunalnämnd eller kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige eller av vissa andra kommunala nämnder, är valbar till första kammaren. Det är för-

visso för djärvt att antaga, att dessa kommunernas valda förtroendemän utgöra en sannskyldig elit, men tydligt är dock, att de i ett eller annat hänseende gjort sig så pass bemärkta, att de framför andra utmärkts med valmännens eller vissa kommunala korporationers förtroende. Genom ett treårigt arbete i det allmännas tjänst ha de även ådagalagt ett verkligt intresse för allmänna värv och tillika förvärvat sig åtminstone någon erfarenhet vid desammas handläggning. Med hänsyn till den mängd frågor av kommunal innebörd, som av riksdagen behandlas, kan det blott vara en styrka för riksdagsarbetet, att valbarhet i första rummet tillerkännes kommunernas förtroendemän.

Av enahanda skäl bör valbarhet tillerkännas den, som tre år varit ledamot av riksdagens andra kammare. Under övergångstiden efter en reform i den riktning, som här anbefalles, bör valbarhet tydligen lämnas även den, som under tre år suttit i den nuvarande första kammaren.

Valmännens uppdelning i klasser kräver med nödvändighet, att särskilda representanter för klasserna äro valbara. Närmast till hands ligger det att träffa sådana bestämmelser, att även här valda förtroendemän efter minst tre års funktionstid upptagas bland de valbara, t. ex. medlemmar av handelskammare, hushållningssällskapens förvaltningsutskott, fackorganisationers styrelser etc. Till de valbara skulle sålunda räknas styrelseledamöter i Sveriges industriförbund, Sveriges allmänna exportförening, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska lantmännens riksförbund, Sveriges allmänna lantbrukssällskap, Landsorganisationen, fackförbunden etc. För att ingen oklarhet må råda om de olika kategorierna valbara, torde allmänna grunder böra intagas i grundlagen beträffande villkoren för att en organisation skall räknas till dem, som tillhöra denna kategori, samt i varje särskilt fall Kungl. Maj:ts beslut eller eventuellt även riksdagens medgivande erfordras för upptagande av viss organisation å förteckningen över de organisationer, vilkas styrelseuppdrag medför valbarhet.

Slutligen torde representanter för den högre bildningen, tillhörande bestämda, av Kungl. Maj:t, eventuellt även av riksdagen, å särskild förteckning upptagna kategorier, böra tillerkännas speciell valbarhet. Det synes nämligen vara angeläget tillse, att exempelvis en professor i statsrätt eller nationalekonomi kan insättas i första kammaren, även om han ej tillhör någon av de ovan nämnda valbarhetsgrupperna.

Med en sådan uppsättning valberättigade synes varje väljareklass kunna erhålla tillräckligt många att välja emellan. Man bör dock bibehålla nuvarande bestämmelse, att valbarheten ej är lokalt begränsad, utan

att varje väljaregrupp kan utse representant oberoende av dennes mantals-skrivningsort och oberoende av vilken klass han tillhör.

Till elektorerna äro däremot blott de valbara, som tillhöra den väljande klassen och äro mantalsskrivna inom elektorsvalkretsens.

XII. Valets
teknik.

Röstlängder. Vid val måste valförrättaren utan svårighet kunna konstatera, vem som äger rösträtt. Om valmännen skola fördelas på flera olika klasser, måste en sådan uppdelning ske i god tid före valet, enär en fördelning vid själva valtillfället skulle onödigt försinka och intrassla valhandlingen. Man måste lägga upp en särskild röstlängd för varje klass för sig eller hellre använda en och samma röstlängd med olika kolumner för de olika klasserna. Ett sådant system har under några år med framgång tillämpats i österrikiska Mähren av hänsyn till de två olika nationer, den tyska och den tjeckiska, som där bo blandade om varandra. Vid ett besök i Österrike år 1915 tog jag närmare kännedom om förfarandet, vilket här må framställas efter en redogörelse i professor Wallengrens bok *Valrättsproblem* sid. 24 ff.

»Det ideella kravet går ut på att upprätta ett system med nationellt enhetliga valkretsar. För att möjliggöra detta måste landet underkastas en dubbel valkretsindelning. Kronlandet Mähren betraktas först såsom ett rent tjeckiskt land och dess tjeckiska väljaremassa indelas i valkorporationer. Därefter såsom ett rent tyskt land och samma procedur företages med dess tyska valberättigade befolkning. Hela landet blir på så sätt indelat såväl i tjeckiska som ock i tyska valkretsar, vilka äro lagrade över varandra, så att ett och samma territorium hör såväl till en valkrets av tjeckisk som ock till en sådan av tysk nationalitet. I överensstämmelse härmed äro de tjeckiska valmännen inskrivna i tjeckiska röstlängder, de tyska i tyska. Valkorporationerna bliva således fullständigt nationellt åtskilda.»

Dessa olika röstlängder hava sedan lagens tillkomst i november 1905 tillämpats vid val av mähriska lantdagen. Genom Österrikes nya vallag kommer samma system att äga bestånd vid val av de mähriska representanterna i Österrikiska riksrådet. En österrikisk författare karakteriserar detta system så, att därigenom »konstitueras alltså egentligen 2 länder Mähren: det tjeckiska Mähren, där de tyska väljarna icke räknas med och icke välja med, det tyska, där de tjeckiska äro uteslutna». Samma ort förekommer i valkretsförteckningen två gånger, både som beståndsdel i en tjeckisk valkrets och i en tysk. En tjeck och en tysk, som bo i samma hus i stad, äro icke upptagna i samma röstlängd, utan de båda grannarna äro såsom tillhörande olika valkorporationer inskrivna i var sin nationella längd.

Även för andra kronländer har införandet av detta system varit på tal.

Professor Wallengren anmärker, att den princip, som i denna tveklöshet av de röstberättigade i tvenne parallella huvudgrupper, kommer

till uttryck, är personalprincipen; systemet kännetecknas av emancipationen från territorialprincipen. Och han tillägger: »Samma grundsats återfinnes i intresserepresentationen. Här är det icke heller individernas lokala bundenhet utan deras tillhörighet till en bestämd yrkesgrupp eller social klass, alltså till en *icke*-territoriell persongemenskap, som verkar grundbestämmande på indelningen i valkorporationer.

Med vad här anförts torde till fullo hava bevisats, att ett system med olika röstlängder (eller en röstlängd med olika kolumner) är genomförbart. Huruvida en för andra val upprättad längd kan användas med tillägg av 5 nya kolumner för de fem klasserna eller om en speciell första-kammar-röstlängd bör uppläggas, må här lämnas oavgjort; det må bliva beroende på en eventuell utredning i frågan.

Vid uppläggandet av den nya röstlängden kunna de flesta valberättigade utan vidare fördelas på de olika kolumnerna: å landet föras jordägaren i jordbrukarekolumnen, lantarbetaren i sin kolumn etc. Där person tillhör två klasser, tillställes vederbörande ett tryckt frågoformulär, däri de kolumner angivas, mellan vilka han kan välja; han anger å formuläret den klass, han anser sig böra tillhöra, och införes sedan i röstlängden.

Valförfarandet. Valen till första kammaren böra liksom för närvarande vara indirekta, d. v. s. förrättas av valda elektor. Valhandlingen sönderfaller sålunda i två moment, val av elektor och elektorernas val av första-kammar-ledamöter. Valmännen inom en klass utse sina elektor, vilka sammanträda kretsvis och utse i lag fastställt antal medlemmar i kammaren.

Som redan framhållits måste valkretsarna uppdragas olika beträffande olika klasser. Ett län kan alltså tillhöra en jordbrukarevalkrets, en lantarbetarekrets, en borgarekrets etc. Även om man fördelar samtliga klassers samtliga valkretsval på olika år, så att en del av kammaren nyväljes varje år, måste det inträffa, att i ett och samma län ett par klasser gå till val samtidigt. Efter upplösning av första kammaren inträder detta förhållande över hela riket. Sådant behöver emellertid ej förorsaka några särskilda svårigheter varken för valmannen eller valförrättaren.

Rösterna avgivas kommunvis. Kommunen utgör en del av elektorsvalkretsen, och valen i kommunen avse utseende av elektor särskilt för varje klass. Samma valförrättare fungerar för alla klasserna. När en person infinder sig för att rösta, konstaterar valförrättaren, om han äger

valrätt och inom vilken klass han är berättigad att rösta, samt avprickar honom i vederbörande kolumn i röstlängden.

Röstsedeln inlägges för valhemlighetens bevarande i valkuvert, som tillhandahålles av valförrättaren. Då varje valman har en röst, behöver påteckning å röstsedel ej ske.

För att ej röster inom olika klasser skola förväxlas, böra kuverten vara olika, exempelvis för en klass vita, för en annan blå, för en tredje röda etc. Dessa färger äro desamma öfver hela landet. Staten tillhandahåller riktiga kuvert.

När valförrättaren konstaterat, i vilken kolumn valman är upptagen, lämnar han honom ett kuvert av den riktiga färgen. Valmannen inlägger bakom en skärm sin valsedel. För kontrollens skull böra även valsedlarna tryckas på olikfärgat papper, så att alla sedlar inom samma klass, vilket parti inom densamma valmannen än tillhör, äro tryckta på likfärgat papper som kuverten för den klassen. Därmed underlättas valhandlingen för valmannen, och han kan tillika bäst kontrollera, att han får rätt kuvert.

Då kuverten äro olikfärgade, behöver valförrättaren ej inlägga olika klassers kuvert i skilda konvolut utan insänder alla kuverten i samma konvolut till Konungens befallningshavande jämte protokoll, däri omförmales, hur många kuvert av varje färg, som avlämnats.

Elektorsvalkrets sammanfaller med länet eller utgör del av detta. I vilket fall som helst verkställer Konungens befallningshavande sammanräkningen av rösterna. Undantag göres endast för klass I, där ett par län kunna sammanföras till en enda elektorsvalkrets, i vilket fall Konungens befallningshavande i ett av länen utses till sammanräknare.

Röstsedlarna skola hava partibeteckning, och valet är proportionellt. Flera elektorer utses inom varje elektorsvalkrets med antalet avpassat efter valmännens antal inom klassen och efter valkretsens storlek.

Konungens befallningshavande sorterar inkomna valkuvert efter färg och elektorsvalkrets samt uträknar valresultatet för varje klass och elektorsvalkrets för sig.

Enär flera län tillsammans bilda en första-kammar-valkrets, utser Kungl. Maj:t Konungens befallningshavande i ett av länen att leda det slutliga valet. Så snart Konungens befallningshavande i ett län avslutat elektorsvalet inom alla elektorsvalkretsar, tillhörande länet, insänder han valprotokollet till den Konungens befallningshavande, som utsetts att leda slutvalet. Denne Konungens befallningshavande sammankallar samtliga elektorer inom de län, som tillhöra viss klass' valkrets, till gemensamt

möte å viss dag. Rescersättning lämnas av staten samt dagtraktamente för högst 2 sammanträdesdagar. Elektorerna överlägga gemensamt och förrätta å första eller senast å andra dagen det slutliga valet medelst proportionella listval med partibeteckning (såsom för närvarande inom landsting och stadsfullmäktige). Konungens befallningshavande uträknar valresultatet och utfärdar fullmakt för de valda.

Antag att Skåne och Blekinge utgöra tillsammans en förstakammarvalkrets för jordbrukets företagare och för jordbrukets arbetare, d. v. s. för klasserna II och III. Inom varje kommun rösta både företagare och arbetare samtidigt men med olikfärgade röstsedlar och valkuvert. Från alla kommuner i Blekinge insändas kuverten till Konungens befallningshavande i Karlskrona, vilken sorterar kuverten efter färg och elektorsvalkretsar samt uträknar, vilka elektor, som inom de båda klasserna blivit valda inom varje elektorsvalkrets i länet. Protokoll insändes till Konungens befallningshavande i Malmöhus län, som jag förutsätter ha blivit av Kungl. Maj:t utsedd att leda det slutliga valet. Konungens befallningshavande i detta län tillkallar alla elektor inom jordbrukareklassen i Skåne och Blekinge till viss dag, elektorerna inom jordbruksarbetareklassen till annan dag. Vardera elektorsförsamlingen diskuterar för sig kandidatfrågorna och förrättar val proportionellt av det i lag fastställda antalet representanter. Konungens befallningshavande i Malmö uträknar valresultatet och utfärdar fullmakt för de valda.

Inom en klass kan till elektor utses allenast valberättigad inom klassen och inom elektorsvalkretsen. Elektorerna böra däremot vid val av förstakammarledamöter kunna välja obundna av klass och krets, d. v. s. fritt över hela landet med iakttagande blott av de särskilda valbarhetsgrunderna (se kap. XI).

Om första kammaren upplöses, förrättas nya elektorsval samtidigt inom alla klasser över hela riket och utse de nyvalda elektorerna samtliga medlemmar i kammaren enligt lag.

Elektorförsamlingarna inkallas endast för förrättande av val till första kammaren. Suppleanter utses vid varje val efter enahanda grunder som för närvarande.

Under ett system med klassval komma naturligtvis olika partier att framträda liksom under nuvarande förhållanden. Inom jordbrukareklassen kommer helt visst en skillnad att förefinnas mellan mera konservativa, liberala och radikala eller rent av socialdemokratiska valmän. De båda arbetareklasserna komma att ävenledes uppdelas på socialdemokratiskt färgade arbetare och icke-socialdemokrater eller också på något annat

sätt. Ett samarbete kan givetvis etableras mellan jordbrukareklassens och borgareklassens konservativa liksom mellan radikala inom olika klasser. Partiväsendet kommer förvisso icke att upphöra i och med övergången till klassval. Det kommer endast att i vissa hänseenden ändra gestalt. Valagitationen kommer även att få bedrivas på annat sätt än nu. När jordbrukare- och jordbruksarbetare-klasserna gå till val samtidigt, behöver den ena klassen icke agitera mot den andra, eftersom varderas representantantal skulle vara i lag bestämt, utan valagitationen skulle komma att begränsas inom varje klass för sig till olika grupper inom klassen. Föreftligheten av sådana olika grupper motiverar bibehållandet av det proportionella valsättet, alltid vid elektorsval och vid slutvalet överallt, där flera representanter på en gång skola väljas.

XIII. Utlandsvenskarne och första kammaren.

Utom Sveriges gränser lever ett stort antal svenskar, vilka fortfarande äro den svenska kronans undersåtar. Många av dem hava fått sina intressen helt och hållet absorberade av dagsfrågorna i det land där de nu bo, men andra äro alltjämt fästa vid hemlandet med starka band. Jag tänker särskilt på dem, som driva handel eller idka agentverksamhet i syfte att förmedla varuutbytet med Sverige. De nedlägga, dessa män, ett ofantligt arbete på att å främmande marknader inarbeta svenska produkter eller på att skaffa oss hem råvaror eller industriprodukter på bästa möjliga villkor. De äro pionjärer för svenskt näringsliv och svensk kultur och deras arbete gagnar i högsta grad det nationella arbetet här hemma.

Om man i enlighet med mitt förslag bygger första kammaren såsom en intresse- och klassrepresentation, finnes all anledning att ej förgäta dessa svenskar i andra länder och världsdelar. Det är en riksgagnande angelägenhet att binda dem allt fastare vid hemlandet och att i en kamnare, där de bästa insikterna på olika områden böra vara företrädda, direkt tillgodogöra statsarbetet deras rika erfarenheter och i helt andra förhållanden förvärvade kunskaper.

Utlandsvenskarna äro så till vida olikställda hemmasvenskarna, som de icke erlægga skatt till kommun eller stat härhemma (utom våra diplomater, vilka äro mantalsskrivna i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm). Skulle de tillerkännas rätt att bliva representerade i första kammaren, måste de för den skull få en annan ställning än övriga kammarledamöter. De böra nämligen ej utöva rösträtt i utgifts- eller skattefrågor och knappast heller i andra frågor, sålunda ej heller deltaga i gemensamma voteringar. Å andra sidan är det till fördel för överläggningarna, om de

äga yttranderätt på samma sätt som övriga medlemmar av kammaren. Det vore även en vinst, om de ägde rätt att motionsvis framlägga förslag.

Ur valteknisk och kontrollsynpunkt är det otänkbart att giva röst-rätt till första kammaren åt alla utlandssvenskar. Ett undantag synes i detta fall vara motiverat från den här ovan angivna grundsatsen, att valen till första kammaren icke böra förrättas av korporationer. Jag vill föreslå, att *svenska handelskamrar* i utlandet äga att utöva rösträtt å utlandssvenskarnas vägnar, och jag föreslår detta så mycket hellre som våra handelskamrar i London och Washington, framförallt den i London, nått en sådan fasthet och en så auktoritativ ställning, att de i många hänseenden redan utöva en slags representation för svenskarna i resp. länder.

Mitt förslag innebär sålunda, att i första kammaren beredes plats för några få, kanske 3 å 4, representanter, utsedda av svenska handelskamrar i utlandet, vilka representanter åtnjuta yttrande- och motionsrätt, men icke rätt att deltaga i besluten. De erhålla en slags konsultativ ställning såsom övertaliga ledamöter av kammaren, d. v. s. utöver det nuvarande antalet, 150, vilka samtliga skola utses inom landet. Till en början kan varje handelskammare få utse en representant. I samma mån kamrarnas antal växer, uppdelas de i grupper enligt beslut av Kungl. Maj:t med rätt för varje grupp att utse en representant.

Jag föreställer mig, att ett förslag i denna riktning kommer att hälsas med stor tillfredsställelse bland utlandssvenskarna själva. Tydligt är, att vistelse vid riksdagen skulle för dessa representanter medföra mycket större ekonomiska uppoffringar än för hemmasvenskarna, men jag känner mig övertygad om att bland förmögna medlemmar av de svenska handelskamrarna finnas så många fosterlandet tillgivna, uppoffrande män, att tillräckligt antal personer finnes att välja emellan, utan att staten behöver ikläda sig andra utgifter än för övriga medlemmar av kammaren, d. v. s. vanligt arvode och möjligen ersättning för resa till och från riksdagen.

I en så sammansatt första kammare, som här föreslagits, skulle säkerligen alla nuvarande politiska partier bliva representerade. Bildnings- och allmäntjänstklassen, jordbrukareklassen och borgareklassen torde övervägande komma att utse moderata och liberaler. Industrierbetareklassen åter skulle väl nästan uteslutande sända höger- och vänstersocialdemokrater, under det att jordbruksarbetareklassens val undandrager sig all beräkning: det torde dock helt säkert gå i radikal riktning. Om kammarmajoritetens politiska beskaffenhet kan föga sägas.

XIV. Första
kammarens
karaktär.
Samarbetet
med andra
kammaren.

Däremot borde med säkerhet mycket sakkunnigt folk komma att

inväljas i kammaren. Allra först specialister på de olika viktigare näringsområdena: jordbruk, industri, arbetarefrågor etc. Man borde kunna räkna med att de flesta representanterna för första klassen, bildnings- och allmäntjänstklassen, skulle utgöra ett sammanhållande element genom att i hög grad företräda verkliga rikssynpunkter. Denna klass torde för övrigt bliva mera representerad än vad dess eget direkta representantantal ger vid handen. Vid slutvalen skulle nämligen elektorerna inom varje klass ha fri valrätt över hela landet och oberoende av klasser. Och det synes därför ej otänkbart, att jordbrukareklassen skulle utse en jordbrukskonsulent eller en professor i jordbrukslära eller en jordbrukare med högre bildning samt att industriarbetareklassen utsäga en socialdemokratisk professor eller en redaktör med universitetsbildning etc. Borgareklassen skulle säkerligen sända en hel del ledamöter till kammaren, vilka voro högskolebildade, såsom tekniskt utbildade industriidkare m. fl. Ingen klass skulle i längden finna med sin fördel förenligt att utse blott voteringsmaskiner, eftersom ingen av klasserna skulle äga majoriteten inom kammaren. Om klasserna rätt uppfattade situationen, borde de i tävlan sinsemellan söka ut sina bästa män för att genom dem göra sig mest gällande vid debatterna och i utskottsarbetet. Vid kammarens eget val av 10 ledamöter borde det vara angeläget för varje klass att söka få in framstående representanter, vilka av ett eller annat skäl ej förut blivit invalda. Detta fyllnadsval genom kammaren själv borde avgjort stärka sakkunnetheten inom kammaren.

Emot en klassvald första kammare har riktats den anmärkningen (se ovan sid. 16) att dess medlemmar skulle så till den grad betona klasssynpunkterna, att de komme att förbise rikets intressen. Denna kritik finner jag missriktad, emedan den lika väl kan vändas emot varje redan förefintlig modern riksdagskammare, exempelvis emot vår andra kammare, där redan nu bonden eller arbetaren i mycket hög grad känner sig såsom klassrepresentant och även handlar därefter. Klasskänslan är alls ingen nyhet i vår riksförsamling. Principen om varje riksdagsmans egenskap av riksrepresentant, av folkrepresentant i vid mening bör naturligtvis tillfullo upprätthållas även i en klassvald kammare, och med högre bildning hos en del av kammareledamöterna borde följa större ansvar för att rikssynpunkterna komma att tillbörligt beaktas.

En statsrättslär, som förordat klassval till första kammaren, docenten Rexius (i den redan citerade artikeln i Svensk Tidskrift) har tänkt sig möjligheten av att klassvalda riksdagsmän ej skulle ingå i partier, ja, han förordar förbud emot partibildningar. Detta är naturligtvis en

ren utopi. Sammanslutningar i partier eller grupper är en nödvändig förutsättning för något så när enhetliga utskottsval, och även i övrigt är det nyttigt, att viktigare riksdagsfrågor gemensamt förberedas av ett flertal personer tillsammans. Partier komma för den skull att finnas lika väl i en klassvald kammare som i en kammare på de allmänna valens grund. Huruvida partiuppdelningen skulle bli öfvervägande klass- eller politiskt betonad, torde helt och hållet bero på tidsförhållandena. Under en viss period kan det falla sig naturligtast, att alla jordbrukare gå tillsammans, under en annan att de dela upp sig efter politiska synpunkter.

Av största vikt är att en ny första kammare kan väl samarbeta med andra kammaren. För ett dylikt samarbete borde förutsättningarna vara mycket goda, på den grund att första kammaren finge lika bred grund ute bland folket att stå på som andra kammaren. Båda kamrarna skulle inrymma representanter för alla större grupper inom folket. Arbetarna i båda kamrarna skulle komma att intimt samarbeta, likaså bönderna. Och bildnings- och allmäntjänst-klassen i första kammaren skulle i den andra kunna finna en besläktad, om också måhända mindre, grupp. Många broar skulle byggas mellan kamrarna, möjliggörande ett samarbete utan att upphäva den artskillnad mellan dem, som skulle konstitueras av det olika sättet för deras bildande.

Några farhågor för bristande samarbete borde sålunda ej med fog kunna finnas.

Det förnämsta är dock, att med en sådan sammansättning av första kammaren, som jag här förordat, denna kammares auktoritet ute bland folket skulle bli lika starkt rotfästad som andra kammares. I samma mån första kammaren visade sig kunna med större sakkunskap behandla föreliggande frågor, skulle dess auktoritet komma att ytterligare ökas, något som borde inverka i den meningen gynnsamt på medkammaren, att landets politiska partier därigenom förmåddes att i högre grad beakta vikten av att större sakkunskap komme att bli representerad även i denna den allmänna rösträttens kammare.

* * *

Då det för en enskild motionär är omöjligt att tillräckligt genomtänka alla olika detaljer av ett författningsförslag, och då de här framlagda grundlinjerna för en ny första kammare för sin slutliga utformning kräva en noggrann utredning, får jag hemställa,

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 4 saml. 177 häft. (Nr 403.) 6

att riksdagen — i samband med en eventuell framställning om utredning av den kommunala rösträttsfrågan — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande ett på klassval byggt förslag till omläggning av första kammarens sammansättning med beaktande av ovan angivna allmänna grunder.

Stockholm den 2 maj 1918.

Karl Hildebrand.